

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ»

ДУМАНСЬКА ІЛОНА ЮРІЇВНА

УДК 336:[330.341.1:338.43]

**ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО
ПРОЦЕСУ В АПК УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Державному вищому навчальному закладі «Університет банківської справи».

Науковий консультант:

доктор економічних наук, доцент
Денис Оксана Борисівна,
ДВНЗ «Університет банківської справи»,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Давиденко Надія Миколаївна,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
завідувач кафедри фінансів

доктор економічних наук, доцент
Демчишак Назар Богданович,
Львівський національний університет ім. І. Франка,
професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

доктор економічних наук, професор
Танклевська Наталія Станіславівна,
Херсонський державний аграрний університет,
завідувач кафедри економіки та фінансів

Захист відбудеться «27» листопада 2019 року о 13.00 год на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.883.01 Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи» за адресою: 04070, м. Київ, вул. Андріївська, 1, ауд. 205.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи» за адресою: 04119, м. Київ, вул. Білоруська, 17.

Автореферат розіслано «24» жовтня 2019 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

І.М. Боярко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Серед соціально-економічних проблем розвитку економіки України питання фінансового забезпечення інновацій в АПК посідають важливе місце. Зумовлено це тим, що розширене відтворення в АПК неможливе без впровадження досягнень науки й техніки, а ефективний розвиток сільськогосподарських і переробних підприємств АПК можливий лише на інноваційній основі.

Досвід країн з розвиненим АПК свідчить, що ключовою детермінантою формування конкурентоспроможності аграрного сектору є фінансове забезпечення інноваційного процесу. Формування фінансового забезпечення відбувається шляхом визначення пріоритетних напрямів фінансування, адресності, прозорості, цільового характеру фінансового забезпечення впровадження інновацій в аграрній галузі.

Сучасний стан фінансування розробки і впровадження інновацій в АПК України є недосконалим та характеризується наявністю суттєвих перешкод на шляху до формування інноваційної моделі розвитку аграрного сектору. Інертність фінансової підтримки галузі, недосконалість механізмів фінансового забезпечення інновацій, невпорядкованість законодавчої бази, відсутність дієвих методів компенсації ризиків фінансування стримують розвиток АПК України на новітніх засадах.

З огляду на це першочерговим завданням стає розробка обґрунтованих підходів до формування системи фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК, яка уможливить комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок в аграрній сфері й одержання максимальних економічних ефектів від впровадження інноваційних технологій.

Аналізу проблем та дослідженню різних теоретико-методологічних і науково-методичних аспектів фінансового забезпечення інноваційного процесу присвятили свої праці провідні вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких найбільш вагомий внесок зробили О. Амоша, Т. Васильєва, О. Вовчак, В. Геєць, О. Денис, С. Єгоричева, О. Колодізєв, М. Крупка, А. Кузнєцова, Ю. Куценко, Т. Майорова, С. Онишко, А. Присяжнюк, В. Рошило, Т. Смовженко, І. Сердюк, Р. Фатхудінов, О. Юркевич та М. Діба.

Окремі аспекти бюджетного фінансування й особливості застосування бюджетних інструментів впливу на інноваційний процес вивчали О. Василик, В. Дем'янишин, Н. Іванова, О. Ковалюк, М. Кульчицький, Л. Лисяк, І. Луніна, І. Лютий, О. Непочатенко, В. Опарін, Ц. Огонь, І. Чугунов, С. Юрій, Ф. Ярошенко.

Іноземний досвід фінансового забезпечення інноваційного процесу та ідентифікацію його ризиків фінансовими установами висвітлили В. Вишневський, В. Гришко, О. Жилінська, С. Захарін, В. Коваленко, О. Колещук, А. Мельник, Н. Швець, Р. Шматенко.

Серед вітчизняних вчених, дослідження яких сфокусовані на фінансуванні інновацій в АПК України, варто виокремити В. Андрійчука, О. Гудзь, Н. Давиденко, Н. Демчишака, М. Коденську, М. Корецького, М.

Кропивка, Ю. Лупенка, М. Малика, О. Мороза, О. Непочатенко, П. Саблука, Н. Танклевську, О. Шпикуляка, О. Шубравську.

Водночас, віддаючи належне напрацюванням науковців, слід зазначити, що незважаючи на різноплановість наукових результатів у межах цієї проблематики, деякі питання залишаються малодослідженими. Передусім, це стосується необхідності наукового обґрунтування підходів, розробки практичних рекомендацій та методичного забезпечення формування та реалізації системи фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК.

Значущість і логічна незавершеність висвітлення в наукових працях концептуальних підходів до побудови системи фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК зумовлюють актуальність теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація пов'язана з тематикою наукових досліджень, що виконувалися в ДВНЗ «Університет банківської справи», Черкаському державному технологічному університеті, а також в рамках досліджень, організованих науковим журналом «Економіка і фінанси», зокрема, НДР: «Формування механізму ефективного регулювання та управління економічною діяльністю підприємств» (№ державної реєстрації 0113U007514), у якій дисертант обґрунтував синергетичний ефект спільного підприємництва держави та приватних суб'єктів господарювання від фінансування інноваційного процесу в АПК; «Соціальні та економічні трансформації ринку: регіональний та галузевий аспект» (№ державної реєстрації 0115U000972), де дисертантом запропоновано методологію ідентифікації потреб в інноваціях для суб'єктів АПК та оцінку виявлення готовності до їх фінансування; «Місце та роль банківської системи в забезпеченні фінансової безпеки України» (№ державної реєстрації 0117U004520), у якій дисертант обґрунтував специфіку гарантування фінансової безпеки банків за умов фінансування інноваційного процесу в АПК України; «Теорія та методологія трансформаційних процесів у фінансовому секторі країни» (№ державної реєстрації 0117U002441), у якій дисертантом розроблено методологічні та організаційні вимоги до побудови прогнозно-аналітичної системи для оцінки та передбачень розвитку трансформаційних процесів у фінансовому секторі економіки країни, зокрема, в розрізі фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК України; «Підвищення ефективності управління підприємствами різних організаційно-правових форм в умовах фінансово-економічної нестабільності» (№ державної реєстрації 0114U006193), де дисертантом запропоновано методичні рекомендації щодо впровадження форм фінансування інноваційного процесу АПК шляхом поєднання підсистем кредитування та страхування в комерціалізації результатів інноваційного процесу в АПК та практичні підходи до реалізації механізму фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК у формі он-лайн обслуговування фінансовими установами.

Метою дисертаційної роботи є розроблення теоретико-методологічних засад, розвиток науково-методичних підходів та обґрунтування практичних рекомендацій з побудови системи фінансового забезпечення інноваційного

процесу в АПК.

Досягнення поставленої мети передбачало вирішення таких **завдань**:

- визначити специфіку інновацій як об'єкта інвестицій та охарактеризувати її вплив на фінансування інновацій;
- встановити специфіку фінансування інноваційного процесу в АПК;
- виокремити теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК;
- обґрунтувати необхідність системного підходу у методології фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК;
- охарактеризувати компоненти побудови, джерела, форми та принципи фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК;
- проаналізувати сучасні форми та інструменти формування фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК України;
- з'ясувати участь та роль агроструктур і фінансових установ у венчурному фінансуванні агропромислових інновацій;
- встановити особливості фінансування інноваційного процесу в інтеграційних агроформуваннях;
- охарактеризувати специфіку співпраці «продуцент інновацій-центр фінансування» в комерціалізації результатів інноваційного процесу в АПК;
- окреслити сучасні тенденції фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК України;
- проаналізувати результативність фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК за рахунок державних фінансових ресурсів в Україні;
- встановити участь банків та небанківських фінансових установ у фінансовому забезпеченні інноваційного процесу в АПК України;
- обґрунтувати науково-методичні підходи до визначення пріоритетів державної фінансової підтримки інноваційного процесу в АПК України;
- визначити напрями підвищення результативності використання фінансових ресурсів в інноваційному процесі АПК України з урахуванням зарубіжного досвіду;
- обґрунтувати напрями вдосконалення фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК України шляхом компенсації двовимірних ризиків;
- розробити концептуальну модель системи фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК України.

Об'єктом дослідження визначено фінансове забезпечення інноваційного процесу в АПК України.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади, науково-методичні підходи та практичні аспекти побудови системи фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК України.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є системний підхід, фундаментальні положення сучасних теорій фінансів, трансакційних витрат, інновацій, інституціоналізму, стратегічного та інноваційного

менеджменту, економічних циклів, синергізму, багатофакторного аналізу, інформаційної асиметрії, інтелектуальної технології та систем, згідно з якими фінансове забезпечення інноваційного процесу в АПК розглянуто в тісному взаємозв'язку з галузевою специфікою.

У дисертації застосовувались такі методи: аналізу і синтезу, наукової абстракції, історичний – для дослідження еволюції категоріального апарату теорії інновацій, уточнення базових дефініцій, що стосуються формування теоретичних засад фінансового забезпечення інноваційних процесів в АПК; графічний, статистичних порівнянь, узагальнення, групування – для аналізу тенденцій фінансового забезпечення інноваційних процесів суб'єктами АПК; систематизації, класифікації, компаративного аналізу – для обґрунтування моделей фінансування інноваційних процесів в АПК банками та іншими фінансовими установами; кореляційного аналізу – для аналізу взаємозв'язків результативності інноваційних процесів в АПК з огляду на обсяги та цільову спрямованість їх державної фінансової підтримки; абстрактно-логічний і теоретичного узагальнення – для виокремлення проблем фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК, наслідків його дефіциту та вирішення проблеми шляхом розробки системи фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК; форсайт-аналіз на базі методики прогнозів та сценаріїв – для визначення результативності розробленої системи фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти, що регулюють фінансове забезпечення інноваційного процесу в АПК України, офіційні дані Державної служби статистики України, звітні дані Національного банку України та Національної академії аграрних наук України, банківських та інших фінансових установ України, офіційні матеріали Незалежної асоціації українських банків, Міністерства фінансів України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, звіти рейтингових агенцій, науково-дослідних установ та аналітичних центрів, наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів з проблематики дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів:

уперше:

- запропоновано науково-методичний підхід до визначення специфіки фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК на основі врахування фінансових ризиків інновацій як об'єкта інвестицій та галузевих ризиків, які виникають в середовищі розробки та впровадження інновації. Це дозволить оптимізувати джерела фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК з урахуванням комплексної оцінки фінансових ризиків;

- розроблена концептуальна модель системи фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК, яка включає сукупність елементів, що перебувають у взаємоузгодженості та взаємозв'язку: етапи впровадження, джерела фінансування, важелі впливу, функції, принципи та завдання для досягнення поставленої мети, а також науково-технічні, виробничі, ринкові, фінансово-економічні, соціальні та екологічні критерії оцінки ефективності фінансування інноваційних процесів в АПК, що дозволяє визначити

оптимальний рівень використання фінансових ресурсів та досягнути ефекту синергізму від зниження витрат та фінансових ризиків під час участі у фінансуванні інноваційних розробок в АПК;

- представлено науковий підхід до фінансування продуцентів та реципієнтів інновацій в АПК через механізм державно-приватного партнерства з огляду на пріоритетність фінансування державою суб'єктів інноваційного процесу АПК у рамках програмно-цільової фінансової підтримки. Такий підхід є принципово новим, оскільки передбачає мотивування агроструктур до здійснення капіталовкладень не власне у виробничу діяльність, а в інноваційні розробки та оптимізації витрат на фінансову підтримку АПК шляхом солідарної участі в ній держави і суб'єктів господарювання;

удосконалено:

- науково-методичні засади фінансування інноваційного процесу в АПК шляхом надання доступу до пільгових фінансових механізмів технопаркам аграрної спеціалізації на таких етапах фінансових взаємовідносин між їх учасниками, як: пайова участь у наукових розробках, оформлення і реєстрація інтелектуальної власності, впровадження наукових продуктів, участь у доходах від інноваційної діяльності, відповідальність за результати. Це дозволить активізувати інноваційний процес суб'єктами агропромислового виробництва та уникнути вимивань фінансових ресурсів на придбання іноземних інноваційних продуктів завдяки їх створенню вітчизняними технопарками;

- науково-методичний підхід до аналізу стану та прогнозування обсягів фінансового забезпечення інноваційних процесів в АПК шляхом застосування методу сценаріїв з формуванням символічних карт ризиків фінансування. Це уможливить фінансове прогнозування результатів участі донора коштів як кредитора, інвестора чи бізнес-ангела щодо можливості отримання прибутків від участі у фінансуванні інноваційних проектів в АПК у двовимірному просторі «галузь-ризик» та «інновація-ризик»;

- методичні підходи до інформаційно-логічної обробки даних у проектному фінансуванні інноваційного процесу в АПК на базі диференційованого підходу до побудови скорингових моделей для різних груп банківських продуктів та типів агроструктур. Це дозволяє підвищити ефективність здійснення ризик-менеджменту та розширити доступ до отримання фінансування суб'єктам венчурного підприємництва в АПК;

- методичні підходи до фінансування життєвих циклів інновацій та компенсації фінансових ризиків на етапах реалізації інноваційного процесу в АПК зі встановленням меж участі у фінансуванні з огляду на індивідуальні характеристики реципієнтів коштів. Це уможливлює реалізацію системного підходу до фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК;

- концептуальні засади впровадження форм фінансового забезпечення інноваційного процесу АПК через підсистеми кредитування, страхування, інноваційного інвестування відповідно до таких методів комерціалізації інновацій, як: промислова кооперація, спільне підприємство, ліцензування, франчайзинг та лізинг у схемі «продуцент інновацій - центр фінансування». Це надасть змогу суттєво оптимізувати структуру джерел фінансового

забезпечення інноваційного процесу в АПК з огляду на їх витратомісткість та сприятиме додатковим фінансовим гарантіям донорам коштів;

- науковий підхід до типології інноваційних ризиків у фінансовому забезпеченні інноваційних процесів в АПК через доповнення існуючих ризиків ризиком випадкового використання об'єктів інтелектуальної власності, що належать третім особам, ризиком втрати актуальності та недостовірності вхідної інформації. Це надасть можливість отримати позитивний фінансовий результат на основі врахування додаткових ризиків, що виникають у фінансовому забезпеченні інноваційного процесу в АПК;

отримали подальшого розвитку:

- трактування поняття «фінансове забезпечення інноваційного процесу в АПК» як системи фінансових відносин щодо залучення, розміщення та використання фінансових ресурсів на кожному з етапів інноваційного процесу в АПК та підбору належних джерел та форм для його фінансування, яке, на відміну від наявних підходів до тлумачення цього поняття, акцентує увагу на виборі джерел та форм фінансування залежно від етапів інноваційного процесу в АПК та врахуванні потреб у фінансуванні усіх його підгалузей;

- класифікація інноваційних ризиків у фінансовому забезпеченні інноваційних процесів в АПК, зокрема, за рахунок виділення ознаки достовірності інформації, відповідно до якої сформовано такі види, як: «ризик випадкового використання об'єктів інтелектуальної власності, що належить третім особам»; «ризик втрати актуальності», «ризик достовірності вхідної інформації». Це сприятиме належному обґрунтуванню рішень щодо фінансування інноваційних проектів в АПК та уникненню повторного (в т.ч. дублювання практики збиткового) фінансування;

- організаційні засади краудсорсингу таких функцій дорадництва фінансовим установам, як консультування та підбір належних банківських продуктів відповідно до потреб суб'єктів інноваційного процесу в АПК у фінансових ресурсах. Це сприятиме уникненню збитків від нераціонального залучення фінансових ресурсів через механізм проектного кредитування в АПК та забезпечить належне інформаційне обслуговування учасників фінансових взаємовідносин;

- методичні рекомендації щодо впровадження фінансування інноваційних процесів в АПК у формі он-лайн обслуговування фінансовими установами суб'єктів інноваційного процесу з принциповим введенням в практику фінансування інноваційних розробок реєстру інноваційних проектів. Така розробка сприятиме поширенню інноваційних ідей та запобіганню недобросовісному інноваційному інвестуванню, що надасть можливість перерозподілу та диверсифікації ризиків, визначить межі конфіденційності, консультування та формат співпраці в комерціалізації результатів інноваційного процесу в АПК.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання теоретичних і методологічних узагальнень та висновків дисертаційної роботи законодавцями, центральними органами виконавчої влади, зокрема, Міністерством фінансів України та Міністерством розвитку

економіки, торгівлі та сільського господарства України, Національним банком України, Національною академією аграрних наук України, банківськими та іншими фінансовими установами для формування системи фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК.

Наукові та методичні положення дисертаційної роботи впроваджено в діяльність: Комітету з питань економічної політики Верховної Ради України (довідка 04-16/18-106 від 12.03.2019 р.) в процесі наукової експертизи проектів законів України з питань фінансів та банківської діяльності; Департаменту агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Хмельницької обласної державної адміністрації (довідка № 01-01/917 від 18.02.2019 р.) – пропозиції щодо оптимізації діяльності дорадницьких служб в АПК на засадах краудсорсингу окремих функцій дорадництва фінансовим установам у консультуванні та підборі належних банківських продуктів; методичний підхід щодо імплементації окремих елементів зарубіжної практики венчурного фінансування в систему фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК; Незалежної асоціації банків України (довідка 6209-18/06 від 18.06.2018 р.) – пропозиції щодо впровадження форм фінансування інноваційного процесу АПК через підсистеми кредитування, проектного фінансування, інноваційного інвестування та в комерціалізації результатів інноваційної діяльності у схемі «продуцент інновацій - центр фінансування»; методичні рекомендації щодо реалізації механізму фінансового забезпечення інноваційних процесів в АПК у формі он-лайн обслуговування фінансовими установами; АТ «КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК» (довідка № 25 003/40 від 17.01.2019 р.) – методичний підхід до розробки механізму проектного інвестування АПК та модель формування системи фінансування інноваційних проектів у агропромисловому виробництві з урахуванням зарубіжного досвіду; АТ «АЛЬФА-БАНК» (довідка 18/03 від 18.02.2019 р.) – науково-методичні підходи до компенсації ризиків при фінансуванні інноваційних процесів АПК як методологічна основа для удосконалення засад кредитування суб'єктів аграрного сектору; АТ «Ощадбанк» (довідка № 2727 від 17.01.2019 р.) – методика аналізу та прогнозування стану фінансового забезпечення інноваційних процесів в АПК на рівні відносин «реципієнт-донор коштів», застосування методів сценаріїв з подання символічних карт ризиків щодо можливості отримання прибутків від участі у фінансуванні інноваційних проектів в АПК у двовимірному просторі «галузь-ризик» та «інновація-ризик»; ПрАТ «СГ «Ю.БІ.АЙ.-КООП» (довідка № 55 від 17.01.2019 р.) – методична розробка щодо формування комплексної системи полісів страхування інтелектуальної власності продуцентів інновацій в АПК; ПрАТ АСК «Інго Україна» (довідка № 25 від 11.02.2019 р.) – методологія форсайт-аналізу прогнозування стану фінансового забезпечення інноваційних процесів в АПК на основі методів сценаріїв; концептуальні підходи до державно-приватного партнерства у фінансуванні інноваційних проектів в АПК за участі страхових установ, науковий підхід до впровадження практики страхування інноваційних розробок для потреб АПК як результатів інтелектуальної власності; ПрАТ «СК «Провідна» (довідка № 27 від 07.02.2019 р.) – використання інформаційної основи зведених результатів проведеного

анкетування «Доцільність та можливість участі банківських та інших фінансових установ у фінансовому забезпеченні інноваційного процесу в АПК» у рамках розробки індивідуальних пропозицій для страхування інновацій агропромислового сектору України; ДВНЗ «Університет банківської справи» (довідка 29-001/1217 від 04.09.2019 р.) – при складанні навчальних програм та підготовці методичного забезпечення з дисциплін: «Інвестування», «Ринок фінансових послуг», «Страховий менеджмент».

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, висновки і пропозиції, що винесено на захист, сформульовані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення та ідеї, що належать авторові. Особистий внесок автора у працях, опублікованих у співавторстві, наведено окремо у списку публікацій.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та методичні результати наукового дослідження оприлюднені автором на таких міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: III Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми підвищення якості підготовки фахівців у галузі економіки в умовах сталого економічного розвитку України» (м. Хмельницький, 2013 р.), III Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання економічних наук», (м. Донецьк, 2014 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика» (м. Хмельницький, 2014 р.), XII Міжнародна науково-практична конференція «Соціально-економічні напрями розвитку міжнародних відносин у забезпеченні ефектів інтеграції України до ЄС» (м. Хмельницький, 2015 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток національної економіки України: нові реалії та можливості в умовах євроінтеграції» (м. Запоріжжя, 2016 р.), XIII Міжнародна науково-практична конференція «Міжнародні економічні відносини в розвитку бізнес-процесів, підвищенні людського потенціалу та забезпеченні ефектів євроінтеграції України» (м. Хмельницький, 2016 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток міжнародної конкурентоспроможності: держава, регіон, підприємство» (м. Лісабон, 2016 р.), I Міжнародна науково-практична конференція «Наукові засади розвитку знань економічної теорії» (м. Черкаси, 2017 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку економіки України» (м. Київ, 2017 р.), XI Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків» (м. Черкаси, 2017 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Від Балтійського до Чорного моря: формування сучасного економічного простору» (м. Рига, 2018 р.), XIV Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми та перспективи трансформації міжнародних економічних відносин і світового господарства» (м. Хмельницький, 2018 р.), II Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та перспективи фінансового забезпечення аграрного сектору: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Київ, 2018 р.), IV Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми економіки та менеджменту» (м.

Запоріжжя, 2018 р.), XII Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків» (м. Черкаси, 2018 р.), IX Всеукраїнська науково-практична конференція «Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку економіки та банківської системи» (м. Київ, 2019 р.), XV Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми та перспективи розвитку міжнародних економічних відносин і світового господарства» (м. Хмельницький, 2019 р.).

Публікації. Основні теоретичні та практичні результати дисертації опубліковано в 50 наукових працях, з яких: 1 одноосібна монографія, розділи у 5 колективних монографіях, 21 стаття у наукових фахових виданнях (з них 1 – Web of Science), 4 статті у закордонних періодичних наукових виданнях, 1 стаття у інших періодичних наукових виданнях, 18 публікацій апробаційного характеру. Загальний обсяг опублікованих робіт складає 117,35 друк. арк., із них особисто автору належить 34,47 друк. арк.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 502 сторінки, основний зміст викладено на 403 сторінках. Робота містить 57 таблиць, 80 рисунків, 5 додатків. Список використаних джерел включає 401 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, викладені мета, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, визначено наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, наведено інформацію про їх публікацію і апробацію.

У розділі 1 «**Теоретичні засади фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК**» досліджено фінансові аспекти інноваційного процесу в АПК та специфіку його фінансування, а також теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК.

На основі систематизації концептуальних підходів до ідентифікації фінансових аспектів інноваційного процесу в АПК встановлено, що найбільш оптимальним до застосування є функціональний (за функціями, що їх виконують інновації), відповідно до якого при тлумаченні поняття «інновації» слід урахувати не лише критерії їх систематизації, а й характеристики, що їм притаманні в сучасному глобальному фінансовому просторі: функціональна залежність інновації від зміни вартості в часі («сьогодні дорожче, ніж завтра»); відносно короткий життєвий цикл («усе нове стає старим»); мінімізація трансакційних та інших витрат від впровадження.

На основі аналізу наукового дискурсу щодо розкриття сутності інновацій в АПК через призму регіональних, галузевих, функціональних, технологічних і організаційних особливостей встановлено їх трансформацію в категорію «агроінновацій», що є наслідком адаптації понятійного апарату теорії інновацій до особливостей їх впровадження в АПК. У результаті застосування

діяльнісного підходу виявлено, що власне агроінновація реалізується в ході впровадження інноваційного процесу в АПК, на базі синергетичного підходу встановлено можливість забезпечення цілісності, системності та отримання додаткових ефектів від їх фінансування для АПК та економіки загалом.

На підставі узагальнення результатів досліджень щодо встановлення взаємозв'язків між об'єктами фінансування інноваційного процесу та сферами застосування інновацій в АПК ідентифіковані об'єкти фінансування інноваційного процесу в сфері АПК за типами інновацій: біологічні, технічні, технологічні, хімічні, економічні, соціальні, маркетингові та інновації в менеджменті (табл. 1).

У процесі теоретичних та емпіричних досліджень фінансування етапів інноваційного процесу в АПК обґрунтовано особливості інноваційного процесу в АПК з огляду на специфічність застосування базових положень теорії інновацій та фінансів, трансакційних витрат, інституціоналізму, стратегічного та інноваційного менеджменту, економічних циклів, синергізму, багатфакторного аналізу, інформаційної асиметрії, інтелектуальної технології та систем та доведено стійкість його взаємозв'язків з галузевою специфікою, зумовленою «вплітанням фінансових ресурсів» в його технологічні процеси.

Таблиця 1

Об'єкти фінансування інноваційного процесу в сферах АПК за типами інновацій

Сфера АПК	Об'єкт фінансування інноваційного процесу	Тип інновацій
Рослинництво, тваринництво, рибальство	нові сорти і гібриди сільськогосподарських рослин; нові породи, типи тварин і птиці; селекція рослин і тварин несприятливим факторам навколишнього середовища, стійких до хвороб і шкідників,	біологічні
Тракторне і сільськогосподарське машинобудування; машинобудування для харчової промисловості; агрохімія (виробництво мінеральних добрив і мікробіологічна промисловість); комбікормова промисловість; система матеріально-технічного обслуговування сільського господарства; меліоративне і сільське будівництво	використання нових видів техніки і обладнання	технічні
	нові технології обробки сільськогосподарських культур; нові технології в тваринництві; науково обґрунтовані системи землеробства і тваринництва; нові ресурсозберігаючі технології виробництва і зберігання сільськогосподарської продукції; екологізація землеробства	технологічні
	нові добрива; нові засоби захисту рослин	хімічні
Харчова промисловість; холодильне, складське, спеціалізоване транспортне господарство; торговельні й інші підприємства й організації, що займаються доведенням кінцевого продукту до споживача, включаючи оптові ринки, роздрібну торгівлю і громадське харчування	нові форми організації, планування і управління; нові форми і механізми інноваційного розвитку підприємства	економічні
	забезпечення сприятливих умов для життя, праці і відпочинку сільського населення.	соціальні
	нові форми організації і мотивації праці; нові методи ефективного управління персоналом	інновації в менеджменті
	вихід на нові сегменти ринку; удосконалення якості продукції та розширення асортименту; нові канали розподілу продукції	маркетингові

Джерело: розробка автора

За результатами висвітлення специфіки фінансування інноваційного процесу в АПК конкретизовано та обґрунтовано специфічність ознак його проявів, зміст яких зводиться до такого:

1) етапність залучення фінансових ресурсів – інноваційний процес виникає між його учасниками в ході розробки, реалізації та комерціалізації інновації із залученням фінансових ресурсів на кожному із зазначених етапів;

2) наявність у центрі будь-якого інноваційного процесу в АПК прямо чи опосередковано моделі відносин двох учасників – «реципієнт» і «донор» фінансових ресурсів, які пов'язані відносинами з фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК;

3) двоякість виміру ризиків: «інновація-ризик» та «галузь-ризик», що є предметом інноваційного процесу в АПК з позицій мінімізації збитків та попередження непередбачуваних втрат за участі в його фінансуванні;

4) відокремлення інтелектуальної власності від інноватора в ході комерціалізації розробок інноваційного процесу в АПК та динамічність ціноутворення на інноваційний продукт з огляду на його новизну, актуальність та ступінь корисності;

5) присутність трансакційних витрат у перебігу інноваційного процесу в АПК, фінансовими наслідками прояву яких є втрата капіталу учасниками фінансування інноваційного процесу в АПК чи додаткові витрати на захист прав інтелектуальної власності на капітал.

На базі встановлення причинно-наслідкових взаємозв'язків в категоріально-понятійному апараті теорій інновацій та фінансів виявлено, що власне фінансування безпосередньо впливає на впровадження інноваційного процесу в АПК, оскільки є чинником підвищення його ефективності.

На основі змістовно-критичного аналізу наукових досліджень учених розмежовано поняття «фінансування», «фінансовий механізм» та «фінансове забезпечення». Поняття «фінансовий механізм» значно вужче, ніж поняття «фінансове забезпечення» і є, з одного боку, його складовою (функціональною ланкою), а з другого, – фінансове забезпечення має ознаки перманентного процесу, під яким розуміємо його здатність забезпечувати можливість функціонування фінансового механізму та реалізацію конкретної фінансової політики. Поняття «фінансування» та «фінансове забезпечення» не є ідентичними, оскільки під фінансуванням розуміють акумуляцію коштів з усіх можливих джерел для втілення в життя певного проєкту суб'єкта господарювання та здійснення господарської операції.

З огляду на вищевизначений теоретичний підхід, запропоновано трактування поняття «фінансове забезпечення інноваційного процесу в АПК» як системи фінансових відносин із залучення, розміщення та використання фінансових ресурсів на кожному з етапів інноваційного процесу в АПК та підбір належних джерел та форм для його фінансування.

Фінансове забезпечення інноваційного процесу в АПК повинно характеризуватись такими особливостями: бути заснованим на життєздатності самого інноваційного процесу з урахування платоспроможності його учасників, їх фінансових та майнових гарантій; джерелом погашення заборгованостей мають бути фінансові ресурси, що генеруються в результаті реалізації самого інноваційного процесу; бути сформованим економічною і технічною життєдіяльністю агроформувань та дрібних інвесторів, що дозволить

генерувати потоки коштів, достатні для реалізації інноваційного процесу.

На основі застосування положень теорії фінансового посередництва визначено, що у різних типів агроструктур нерівні можливості у доступі до джерел фінансового забезпечення інноваційного процесу (табл. 2), порівняльний аналіз яких дозволяє ідентифікувати наявні недоліки та обґрунтувати додаткові переваги фінансового забезпечення інноваційного процесу з урахуванням організаційно-правових форм суб'єктів АПК.

Таблиця 2

**Можливості фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК
для суб'єктів різних організаційно-правових форм**

Тип агроструктур	Переваги	Недоліки
Господарські товариства	можливість залучення дрібних інвесторів; можливість емісії облігацій (для АТ ще й акцій та опціонів на акції); можливість фінансування ризикових, але прибуткових видів діяльності; чітке нормативно-правове регулювання фінансування акціонерних товариств; транспарентність фінансової звітності; приваблива дивідендна політика; гнучкі умови капіталізації прибутку	відсутність цінного папера як документа про достовірність інвестування; недостатня розвиненість вторинного ринку цінних паперів; відсутність чітко сформованих інституційних основ андеррайтингу; недовіра населення до акцій та облігацій як об'єкта вкладання капіталу
Приватні підприємства	можливість залучення дрібних інвесторів; можливість емісії облігацій; можливість фінансування ризикових, але прибуткових видів діяльності; нечітке нормативно-правове регулювання фінансування; транспарентність фінансової звітності; гнучкі умови капіталізації прибутку	відсутність цінного папера як документа про достовірність інвестування; нестача власних фінансових ресурсів; складність пошук зовнішніх інвесторів; важкодоступність довгострокових фінансових вкладень
Фермерські господарства	відповідальність власника в межах статутного внеску; можливість використання державної підтримки	обмеженість власного капіталу коштами однієї сім'ї; важкодоступність довгострокових фінансових вкладень; бюрократія в отриманні державної підтримки; некваліфікованість фермера в питаннях ведення обліку і складання фінансової звітності
Кооперативи	наявність неподільного фонду, що не повертається члену при виході з кооперативу; здійснення виплати часток доходу на паї у зручній формі (грішми, товарами, цінними паперами)	неможливість залучення до членів кооперативу юридичних осіб
Державні підприємства	суворий державний контроль за використанням фінансових ресурсів; фінансування інновацій за рахунок державних коштів (загального фонду) та власних (спеціального фонду); безперервність процесу фінансування	недостатня зацікавленість керівництва підприємств в отриманні максимального ефекту від фінансування інновацій; складність використання непередбачених затвердженим кошторисом фінансових ресурсів

Джерело: розробка автора

Проблеми достатнього забезпечення фінансовими ресурсами суб'єктів різних організаційно-правових форм в АПК і підвищення ефективності їх використання носять глибокий, масштабний та всеохоплюючий характер.

Дослідження парадигми великотоварного виробництва в сучасному агробізнесі зумовлює доцільність розбудови теоретичного фундаменту фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК з урахуванням недобросовісної конкуренції фермерських і сімейних господарств, виробничих

кооперативів та агрохолдингів.

У дисертаційній роботі доведено, що базовим постулатом, на якому доцільно формувати концептуальні засади фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК, є доступність до фінансових ресурсів його учасників залежно від розмірів та вже наявних коштів, що виступають гарантіями повернення наданих фінансових ресурсів.

У розділі 2 «**Методологічне обґрунтування системного підходу до фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК**» розглянуто системний підхід до методології дослідження фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК, розкрито передумови та чинники включення таких складових до системи фінансового забезпечення інноваційного процесу в багатогалузевій структурі АПК, як джерела, форми, методи, важелі, принципи та стимули, поглиблено теоретико-методологічні засади формування фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК за умов циклічних проявів.

Методологія дослідження фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК передбачає застосування інституційного, біхевіористського та синергетичного підходів.

Системний підхід дає змогу сформувати засади побудови системи фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК як складної (з ознаками відкритості та нелінійності) та дисипативної (з можливостями побудови нових типів структур) системи фінансування відкритого типу, стійкість і цілісність якої забезпечується сукупністю внутрішніх та зовнішніх зв'язків.

Інтерпретація застосування системного підходу до фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК представлена на *рис. 1*.

Реалізація системного підходу до ідентифікації потенційних джерел фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК визначає можливості їх ефективного розподілу з огляду на з'ясування найпривабливіших видів фінансових ресурсів для фінансування інноваційних розробок в АПК для кожного конкретного етапу інноваційного процесу за умов циклічних проявів. На його основі з'ясовано роль таких елементів фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК, як методи, форми, стимули, важелі, що становлять методологічну основу для прийняття рішень з акумуляції, розподілу та подальшого використання фінансових ресурсів.

При цьому кожен із учасників фінансових відносин орієнтується на принципи, характерні для відповідного етапу та специфіки впровадження інноваційного процесу, тоді як форми, методи, стимули та важелі його фінансового забезпечення формуються відповідно до нормативних умов їх взаємодії та фрагментарно доповнюють один одного.

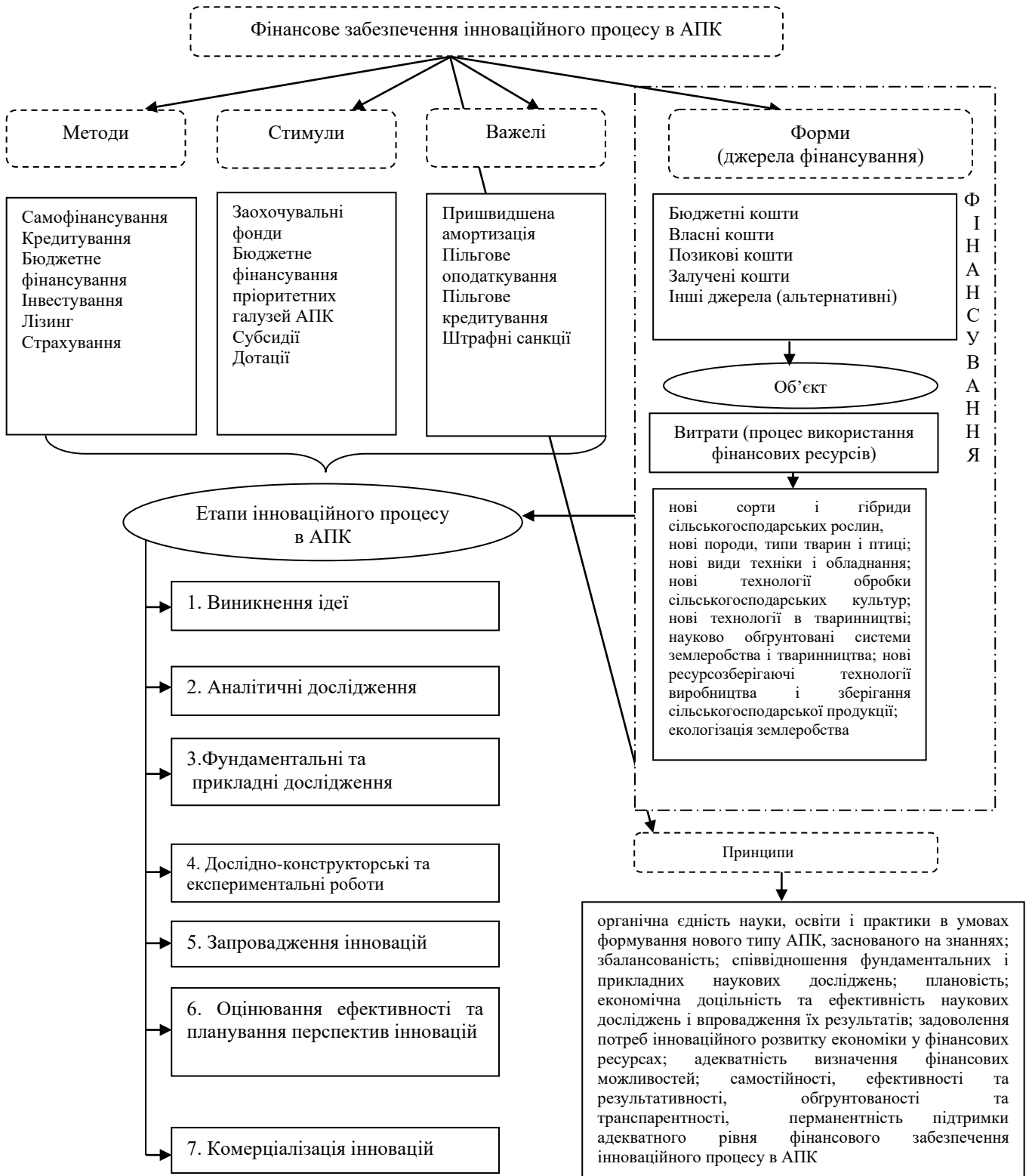

Рис. 1. Інтерпретація системного підходу до фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК*

Джерело: розробка автора

При викладенні положень методології системного підходу до фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК здійснено узгодження реалізації принципів, форм та методів фінансового забезпечення в контексті їх реалізації аграріями в ході реалізації інноваційного процесу (табл. 3).

Узгодженість елементів фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК

Принципи	Форми	Методи	Суб'єкти
органічна єдність науки, освіти і практики в умовах формування нового типу АПК, заснованого на знаннях; збалансованість; співвідношення фундаментальних і прикладних наукових досліджень	бюджетне фінансування; кредитування	встановлення норм та нормативів фінансового забезпечення інноваційного процесу; встановлення спеціальних режимів оподаткування; розробка програм і стратегій державного і місцевого розвитку; фінансове планування; фінансовий контроль; державні трансферти, надання субсидій, субвенцій і дотацій; пільгові умови оподаткування.	органи законодавчої та виконавчої влади
плановість; економічна доцільність та ефективність наукових досліджень і впровадження їх результатів; задоволення потреб інноваційного розвитку економіки у фінансових ресурсах; адекватність визначення фінансових можливостей; моніторинг внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовому забезпеченню	самофінансування; кредитування	сплата податків, зборів і платежів, оплата адміністративних послуг, залучення до участі в статутному капіталі; внесення благодійних внесків, використання власних коштів	усі суб'єкти господарювання АПК
самостійності, ефективності та результативності, обґрунтованість, транспарентність	самофінансування	внесення благодійних внесків; використання власних коштів	громадські об'єднання та кооперативи
перманентність розробки заходів підтримки адекватного рівня фінансового забезпечення інноваційного розвитку на всіх рівнях економіки	бюджетне фінансування; самофінансування; кредитування	внесення грантових коштів, кредитів та цільового фінансування; використання власних коштів	вітчизняні та міжнародні донорські організації
самостійність; ефективність; результативність	самофінансування	використання власних коштів; сплата податків, зборів і платежів; отримання зовнішніх інвестицій; внесення благодійних внесків.	фермери та домогосподарства

Джерело: розробка автора

Базисом для прогнозного планування та сценарного прогнозування результатів фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК запропоновано використовувати методика досліджень на базі форсайт-аналізу, що уможливорює забезпечення таких якісних параметрів, як стійкість, прозорість та ефективність фінансування інноваційного процесу з метою відновлення довіри до фінансування АПК, розширення механізмів захисту прав споживачів фінансових послуг та інвесторів інноваційного процесу в АПК, впровадження дієвої системи внутрішнього контролю у фінансових організаціях та підвищення прозорості їх діяльності.

Ідентифікація квантифікованих та кваліфікованих компонент побудови прогнозно-аналітичної системи для оцінки та передбачень наслідків фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК формує підхід до методики їх квантифікованої оцінки на основі семиетапного процесу формування ключових індикаторів (*табл. 4*) та їх емпіричної апробації.

Методичний підхід до формування ключових індикаторів оцінки фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК

Етап	Сутність етапу	Очікуваний результат
I	Уточнення понятійно-категорійного апарату на основі порівняння сутнісного значення ключових дефініцій та виявлення їх змістовного наповнення	нова дефініція «фінансове забезпечення інноваційного процесу в АПК»
II	Вивчення теоретичних засад прогнозування стану фінансового забезпечення інноваційного процесу за допомогою: фундаментального аналізу (Ф. Блок, Б. Грем, Д. Додд, І. Закарян, Г. Кіма, С. Котла, В. Ліховідов, Р. Мюррея, С. Тернера, М. Томсета, М. Хаертфельдер); кількісного та якісного аналізу (Башельє, Грехем); технічного аналізу (Ч. Доу, Е. Найман, Н. Нісон, В. Твардовський, Дж. Швагер, Еліот, Де Марк, Фібоначчі); економіко-математичного моделювання (П. Сіомпа, Р. Фриш)	вибір методичного підходу
III	Вибір математичної моделі для побудови графічної інтерпретації процесу й оцінювання на її основі прогнозу даних (методики Бокса-Дженкінса, статистики Дарбіна-Уотсона та Стюдента, критеріїв Акайке та Байеса-Шварца, F-статистики Фішера, трендів, моделей авторегресії, однокрокового прогнозування, логарифмування)	сформована модель
IV	Формування системи індикаторів для забезпечення квантифікованої оцінки фінансового забезпечення інноваційного процесу	система індикаторів
V	Виконання емпіричних розрахунків на основі розробленої системи індикаторів	аналітичні таблиці
VI	Побудова графіку динаміки основних індикаторів для візуальної інтерпретації і додаткової аргументації виявлених тенденцій та закономірностей	графіки
VII	Прогнозно-аналітична система оцінка процесу, формування прогностичної інформації та вироблення відповідних планів дій на рівні національних або міжнародних інституціональних структур, її перевірка за допомогою стрес-тесту	аналіз, прогноз, заходи

Джерело: розробка автора

Запропонований методичний підхід до оцінки та передбачень наслідків фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК обґрунтовано з позицій розробки та впровадження інновацій на різних етапах життєвого циклу.

На основі теорій циклічності з'ясовано, що період початкових етапів життєвого циклу інновацій пов'язаний із загостренням проблем невизначеності та підвищеного ризику, та, як наслідок, виникнення від'ємного грошового потоку на етапах створення та впровадження інноваційного продукту. У випадку, коли концепція інноваційного підприємництва є вірною та доцільною, а первинні витрати – виправданими, формується позитивний грошовий потік, суб'єкт поступово стає конкурентоздатним для виходу на ринок і переходить на наступний етап – комерціалізацію інноваційного продукту.

У розділі 3 «Сучасні форми та інструменти фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК» проаналізовано засади формування фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК України, з'ясовано участь та роль агроструктур і фінансових установ у венчурному фінансуванні агропромислових інновацій, встановлено особливості фінансування інноваційного процесу в інтеграційних агроформуваннях, охарактеризовано специфіку співпраці «продуцент інновацій-центр фінансування» в комерціалізації результатів інноваційного процесу в АПК.

Фінансування інновацій в АПК слід розглядати не лише з точки зору

розробки системи і пошуку джерел фінансування технологічних новацій, інноваційних продуктів і послуг у галузях комплексу, комерційних нововведень, визначення принципів інвестування акумульованих фінансових ресурсів, організації контролю за їх ефективним витрачанням і поверненням, оцінки ефективності інноваційно-інвестиційних проектів в АПК, а й як інноваційні форми фінансування і механізми руху фінансових потоків, інноваційні підходи до фінансування дослідження ринку/маркетингу інновацій АПК, форм і механізмів інноваційного розвитку, трансферу інноваційних технологій, вирахування собівартості, управління витратами розробників і структур, що займаються впровадженням інновацій (рис. 2).

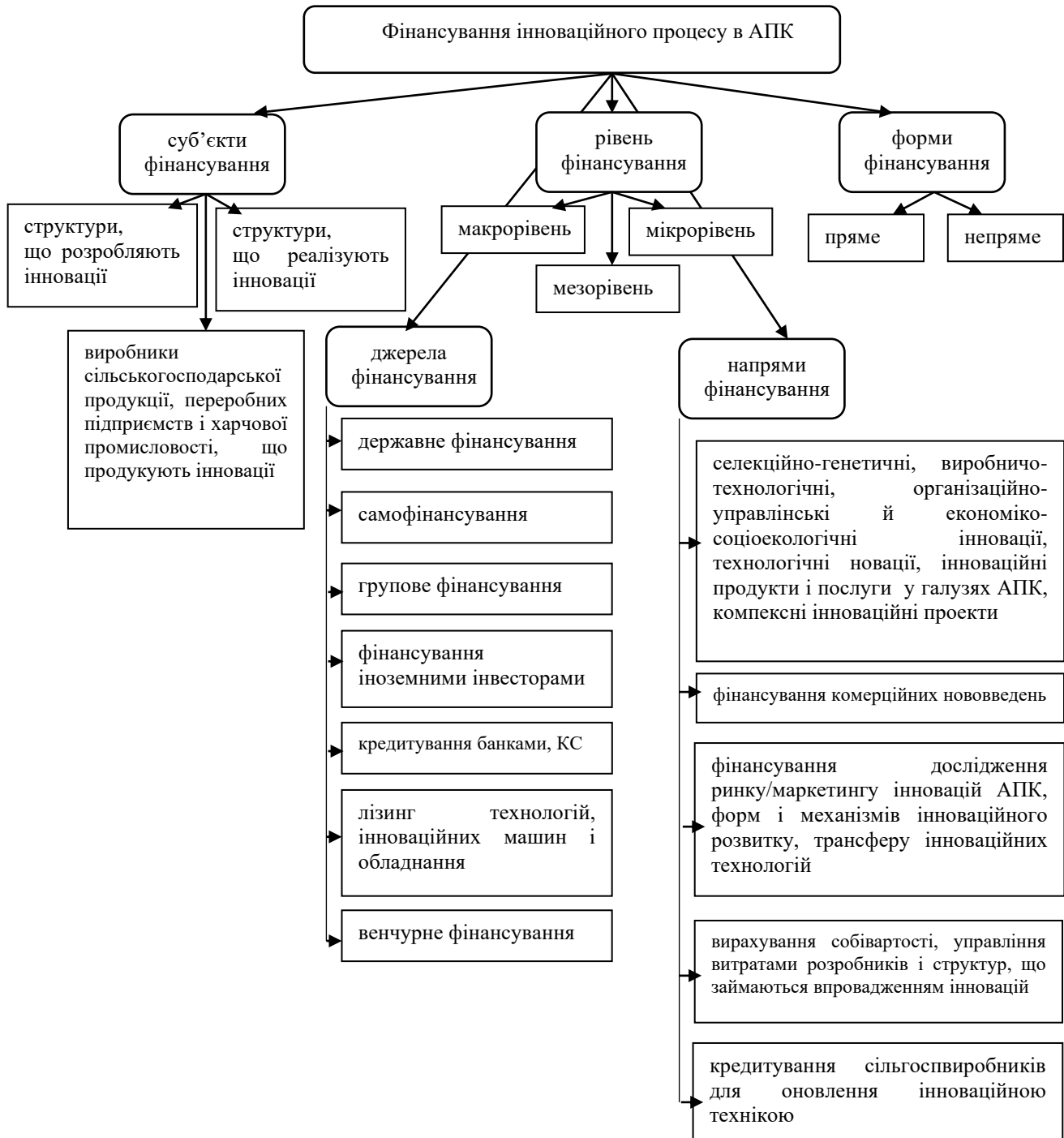

Рис. 2. Фінансування інноваційного процесу в АПК

Джерело: розробка автора

Тобто, доцільно здійснювати фінансування як селекційно-генетичних, виробничо-технологічних, так і організаційно-управлінських й економіко-соціоекологічних інновацій в АПК України. Потрібне й оптимальне фінансування виготовлення дослідних зразків, проведення випробувань, сертифікації і маркетингу, впровадження інновацій, їх комерціалізації, захисту авторських прав.

Необхідно враховувати, що в АПК фінансується не якийсь окремих захід/одна конкретна сільськогосподарська організація, а фінансування розглядається як особливий динамічний постійний процес, що складається із певних етапів, які вимагають затрат. Так, на етапі створення інновації фінансується науково-дослідна діяльність, а при поширенні інновацій – інформаційно-пропагандистська, освітня й управлінська діяльність. Таким чином, на всіх етапах інноваційного процесу беруть участь різні організації як об'єкти фінансування. Тому створюється певна черговість у фінансуванні цих організацій (від науково-дослідних до інформаційно-освітніх і впровадницьких).

Інновації ж у фінансовій діяльності суб'єктів АПК мають включати комплекс заходів з удосконалення механізму руху грошових потоків, фінансового забезпечення поточних та інвестиційних потреб, визначення оптимальних фінансових пропорцій, диверсифікації фінансових ресурсів і фінансування витрат.

Необхідно виокремлювати також державне фінансування і самофінансування (з пошуком оптимального співвідношення між ними); пряме фінансування, що стимулює пропозицію наукових і дослідно-конструкторських розробок, послуг суб'єктів інноваційної інфраструктури, і непряме фінансування, що формує попит на такі розробки і послуги, а також фінансування структур, що розробляють інновації, та фінансування структур, що їх реалізують; фінансування інновацій виробників сільськогосподарської продукції, переробних підприємств і підприємств харчової промисловості; односуб'єктне і багатосуб'єктне фінансування інноваційного процесу в АПК.

Фінансове забезпечення інноваційного процесу в АПК формується на мікро-, мезо-(галузь/регіон) і макрорівнях. На макрорівні фінансове забезпечення інноваційного процесу як неодмінна складова формування і реалізації інноваційної політики АПК має включати (рис. 3) пряме державне фінансування/державну фінансову допомогу.

Венчурне фінансування для АПК України є перспективним напрямом фінансового забезпечення активізації інноваційного процесу на найкритичніших етапах його освоєння і комерціалізації, тобто там, де інші фінансові механізми не спрацьовують. Необхідність ризикової форми фінансування пов'язана з складнощами впровадження наукових досягнень у виробництво аграрних підприємств, масовим виникненням дослідницького підприємництва та його високим попитом на капітал, неможливістю його задоволення традиційними кредитними установами.

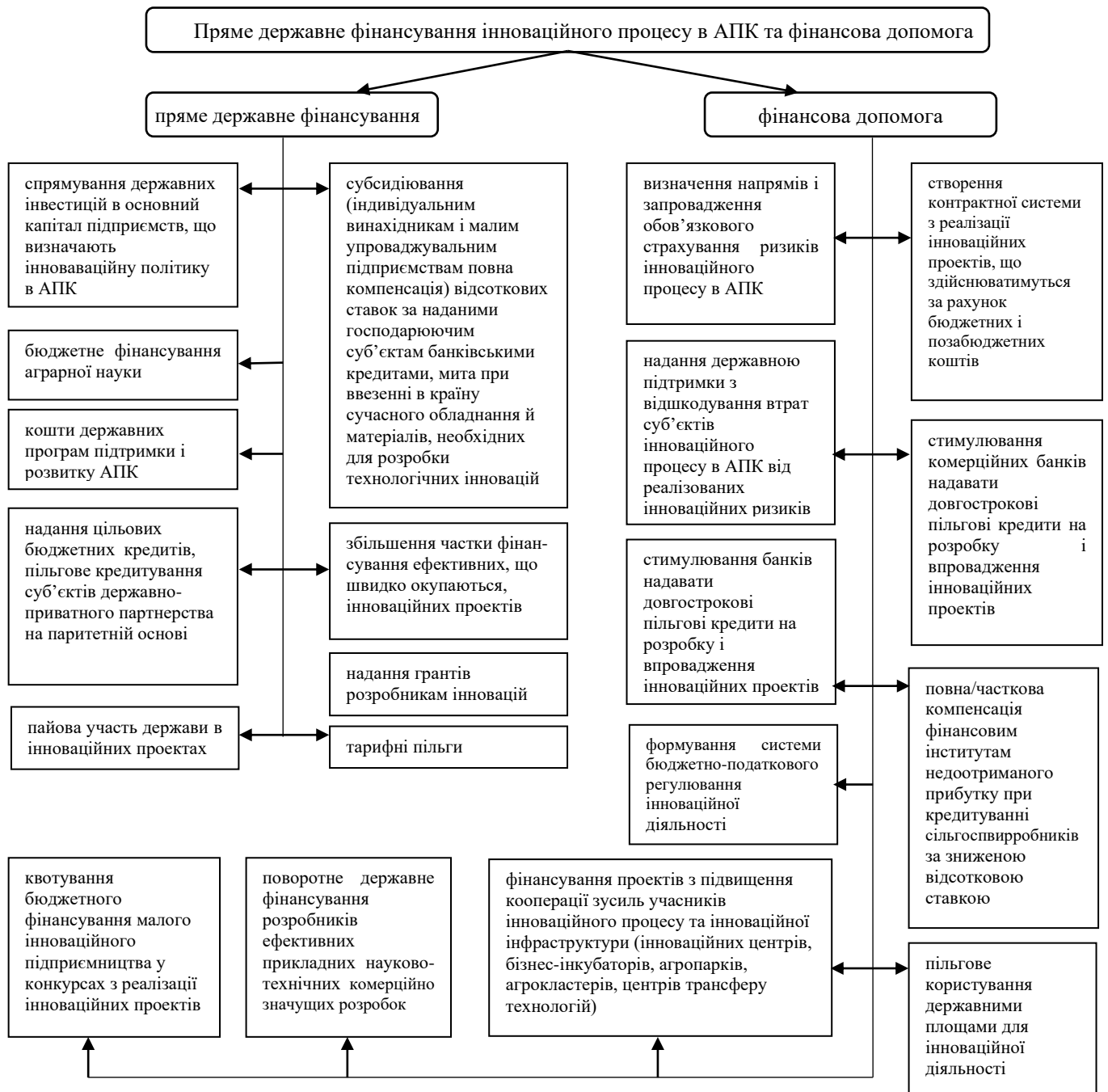

Рис. 3. Пряме державне фінансування інноваційного процесу в АПК та фінансова допомога у розробці, впровадженні і супроводі інновацій

Джерело: розробка автора

Основними проблемами венчурного інвестування інноваційного процесу в АПК України є: відсутність чіткої державної політики з регулювання венчурного бізнесу; недосконалість нормативно-правової бази; нестача професійних менеджерів, що оцінюють перспективу розвитку венчурного інвестування; нерозвинений фондовий ринок; відсутність ринку депонованого капіталу інституціональних інвесторів; невисока місткість і платоспроможність споживчих ринків інноваційної агропродукції; відсутність інституціональних інвесторів; недостатня інформованість розробників малого і середнього бізнесу про роботу венчурних фондів.

Для підтримки інвестицій у венчурні фонди для розподілу ризиків слід запроваджувати державні гарантії за типами позик і гарантії повернення інвестицій за типами інвестицій. При цьому гарантування інвестицій має стосуватись інвестиційних проектів, які мають достатній потенціал, але не були б профінансовані без гарантії.

У венчурному фінансуванні інноваційного процесу в АПК слід розвивати такі фінансові інструменти, як корпоративні венчурні фонди, IPO-фонди, суверенні фонди, венчурні секції фондів прямих інвестицій.

В Україні вихід на венчурного інвестора здійснюється здебільшого через механізми стартапу, що уможлиблює технологічне оновлення та інноваційний розвиток не лише АПК, а країни загалом. Для залучення коштів до стартапів використовуються краудфандингові платформи, що через низький рівень довіри населення до фінансової системи не розглядаються як ключове джерело залучення коштів для реалізації проектів. Головними ж інвесторами стартапів сьогодні виступають бізнес-ангели, бізнес-акселератори та венчурні фонди.

Загалом в АПК функціонують різноманітні інтеграційні формування, які поєднують наукову і виробничу, збутову, маркетингову, торговельну, освітню діяльність. Серед них, зокрема: наукогради (науково-технологічне забезпечення певної галузі АПК, виробництва і переробки агропродукції)/наукові парки/наукові центри; агропарки/агротехнопарки (спільна діяльність інноваційного провайдера й операторів агроринку); агротехнополіси (об'єднання юридичних і фізичних осіб на основі договорів про спільну діяльність для формування механізмів впровадження інноваційних проектів/формування інтеграційних агроструктур); агротехноінкубатори (союз інтегрованих виробників елітної продукції, їх оригінаторів і репродукторів); агроінноваційні фонди (акумулювання коштів для фінансування інноваційних проектів з виробництва високотехнологічної агропродукції); агрохолдинги; агрокластери.

Концентрації ж інноваційного потенціалу в АПК і необхідних для його розвитку фінансових ресурсів сприяє створення дієвих агропарків/агротехнопарків/агротехнополісів для апробації нових агротехнологій/біотехнологій, які, зазвичай, об'єднують наукові установи і заклади вищої освіти, підрозділи з цільової підготовки кадрів, доопрацювання і поширення інноваційних продуктів і послуг.

Чинна нормативно-правова база блокує створення технопарків та відповідно доступ до спеціальних умов фінансування. Обґрунтовано засади фінансового забезпечення технопарків в Україні на основі державно-приватного підприємництва з урахуванням економічних інтересів держави і приватних інвесторів з метою відтворення повного життєвого циклу інновацій: дослідження – розробка – упровадження – масовий промисловий випуск наукоємної високотехнологічної конкурентоспроможної продукції в Україні та на світових товарних ринках.

З огляду на те, що сільгоспвиробники здебільшого не в змозі самотійно здійснювати відтворювальні процеси з використанням новітніх продуктів, техніки і технологій, необхідно управляти інноваційною діяльністю на

кластерній основі. Агрокластери забезпечують безперервну взаємодію фінансового й інтелектуального капіталу в рамках інтегрованого інноваційного виробничо-науково-навчального простору, прискорюють розробку, упровадження та супровід широкого спектру інновацій на всіх етапах інноваційного процесу, підвищують ініціативність їх учасників у розробці, а також сприйнятливість інновацій для різних сфер функціонування АПК. Утворення в АПК таких інтегрованих структур уможлиблює не лише максимальне наближення інновацій до галузей/суб'єктів господарювання комплексу, задоволення потреб агросектору національної економіки з інноваційного розвитку, а й належну (за обсягами і структурою) концентрацію і цільове спрямування й використання наявних/потенційно можливих для цього фінансових ресурсів і дієвий контроль за їх витрачанням. Інтеграційне об'єднання господарюючих суб'єктів дозволяє збільшити їх спільну фінансову базу, а також забезпечити обіговими коштами, необхідними для стійкого розвитку. З метою розвитку агрокластерів, забезпечення їх належного фінансового супроводу необхідні формування й реалізація обґрунтованої кластерної політики.

Технологічні платформи як інструмент інноваційного розвитку мають об'єднувати науку, бізнес і державу, а також фінансові структури (банки, інвестиційні фонди), венчурні компанії і сертифікаційні організації.

З метою забезпечення постійного нарощення прибутків продуценти інновацій в АПК їх не лише продукують, а й комерціалізують. Доцільність формування різних видів співпраці інноваторів із центрами фінансування інноваційних розробок саме на етапі комерціалізації зумовлена їх подальшою участю у прибутку, його перерозподілі та набутті прав власності на інновацію.

В процесі комерціалізації вихідною точкою для продуцентів інновацій є вибір найбільш ефективної ресурсної моделі інноваційного проекту, залучення ресурсів під грошовий потік, що створюється проектом, диверсифікація ризиків за рахунок залучення замовника інвестиційного проекту, проектної компанії, комерційного банку, інвесторів, інноваторів, держави та забезпечення високого рівня прозорості реалізації інноваційного проекту шляхом ретельного аналізу усіма зацікавленими сторонами («due diligence»).

У фінансуванні інноваційного процесу в АПК вагоме місце належить забезпеченню ефективної співпраці продуцентів інновацій з центрами фінансування в комерціалізації інновацій.

У розділі 4 **«Стан і характеристика результативності фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК України»** проаналізовано сучасний стан і тенденції фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК України, охарактеризовано фінансову підтримку держави та здійснено аналіз результативності фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК за рахунок державних фінансових ресурсів, визначено особливості участі банків та інших фінансових установ у фінансовому забезпеченні інноваційного процесу в АПК України.

Фінансове забезпечення інноваційного процесу вітчизняного агропромислового виробництва здійснюється здебільшого за рахунок власних фінансових ресурсів (табл. 5).

Таблиця 5

Динаміка та структура джерел фінансування інновацій в АПК України, 2013-2018 рр.

Роки		Всього	У т.ч. за рахунок коштів		
			власних	державного бюджету	кредитів
2013	тис. грн	75 878,4	70 726,3	2828,1	2324
	у % до загального обсягу	100	93,2	3,7	3,1
2014	тис. грн	72 241,9	72 017,9	-	224
	у % до загального обсягу	100	99,7	-	0,3
2015	тис. грн	67 225,9	67 225,9	-	-
	у % до загального обсягу	100	100	-	-
2016	тис. грн	85 533,9	85 533,9	-	-
	у % до загального обсягу	100	100	-	-
2017	тис. грн	92 742,6	92 742,6	-	-
	у % до загального обсягу	100	100	-	-
2018	тис. грн	103 712,5	103 712,5	-	-
	у % до загального обсягу	100	100	-	-

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України

Незначна частка у структурі джерел фінансування в окремі роки припадає на кошти державного бюджету (3,7 % у 2013 році) та кредитування (3,1 % – у 2013 році та 0,3 % – у 2014 році). Така структура фінансового забезпечення гальмує інноваційну активність в АПК України, оскільки власні кошти спрямовуються переважно на модернізацію існуючого обладнання, а не на створення нового.

Найбільша частка витрат, спрямованих на інноваційний розвиток агроструктур, припадає на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення (табл. 6).

Такі покращення не завжди задовольняють потреби аграріїв в прирості випуску продукції, її якості та промисловій переробці, вимагають коштів із зовнішніх джерел та не можуть бути перекриті за рахунок власних грошових надходжень. З огляду на дефіцитність власних обігових коштів у аграріїв та існуючу потребу виробництва на інноваційній основі обґрунтовано об'єктивність використання кредитних відносин в ході фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК України.

Таблиця 6

Структура загального обсягу витрат за напрямками інноваційної діяльності в АПК України, 2011-2018 рр.

Напрямок інноваційної діяльності	Роки							
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Внутрішні науково-дослідні роботи	19,46	14,60	11,78	17,18	10,78	11,40	8,30	7,60
Придбання науково-дослідних розробок	0,09	0,04	0,00	0,38	0,05	0,03	0,01	0,02
Придбання машин, обладнання та ПЗ	64,39	68,31	68,13	70,17	81,55	85,30	90,10	90,60
Придбання знань	0,02	0,03	0,02	0,00	0,00	0,01	0,07	0,40
Інші витрати	16,04	17,02	20,07	12,27	7,62	3,26	1,52	1,38
Всього	100	100	100	100	100	100	100	100

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України

Можливості суб'єктів АПК України з самофінансування інноваційного процесу істотно обмежені такими причинами: високою вартістю пропонованих для розробки і впровадження в АПК новацій, тривалими строками їх окупності; невизначеністю платоспроможного попиту на інноваційні продукти/роботи/послуги; реалізацією інновацій частинами внаслідок нестачі у суб'єктів АПК коштів для їх повноцінного фінансування; диспаритетом цін на сільськогосподарську і промислову продукцію; високою фінансовою заборгованістю, низькою прибутковістю і концентрацією капіталу, плато- і кредитоспроможністю, недостатньою фінансовою стійкістю; інертністю підприємців, зайнятих в АПК України, відсутністю їх мотивації до підвищення інвестиційної активності; переважанням інтересів з фінансування поточної діяльності; утратою національними агрокомпаніями довіри на фондових ринках; недостатньо ефективним інвестиційним менеджментом існуючих агрохолдингів.

Проблематичним виглядає й фінансування інноваційного процесу в АПК України за рахунок коштів, залучених вітчизняними товаровиробниками на фондовому ринку (рис. 4).

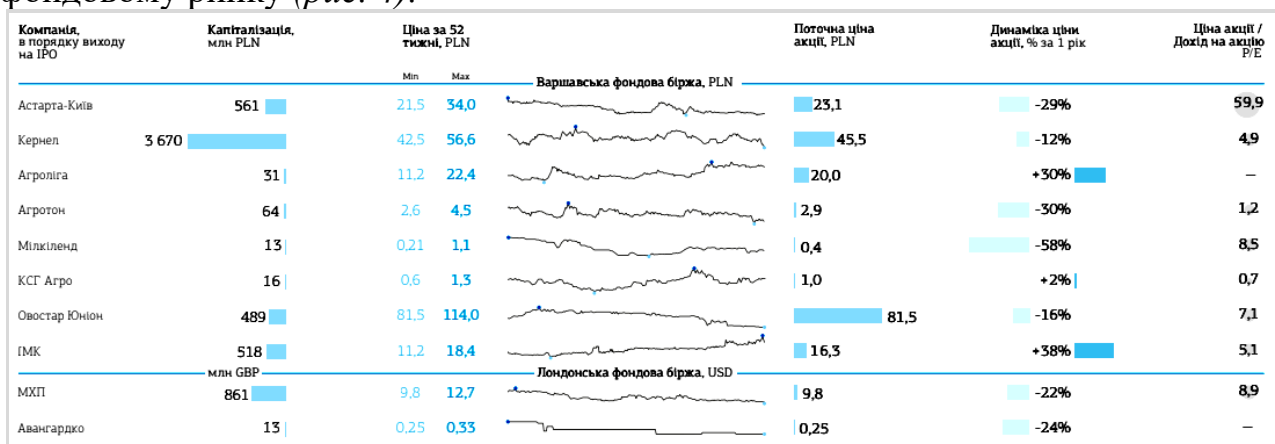

Рис. 4. Показники українських агрохолдингів, що торгують на біржах, станом на 22 серпня 2019 року, PLN, USD

Джерело: Агробізнес України 2018/19. Інфографічний довідник. – К., 2019 – 52 с. – С.45.

Так, на середину 2019 р. лише 10 українських агрохолдингів торгували на Варшавській і Лондонській фондових біржах. Причому за рік виходу на IPO у 7 з них ціна акції знизилась від 12 до 54%. Зростання ж ціни акцій 3 агрохолдингів коливалось у межах від 2 до 38%.

За дефіциту коштів у вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників і бюджетного фінансування доцільно залучати в АПК іноземний капітал. Так, динаміка обсягу прямих іноземних інвестицій (далі – ПІІ) в АПК України представлена на рис. 5.

Наявна низхідна тенденція накопичених ПІІ у комплекс. Частка таких інвестицій у загальному обсязі ПІІ в Україну залишається впродовж 2010-2019 рр. мізерною – 1,7% від загального обсягу. При цьому найбільше ПІІ спрямовано в АПК на вирощування однорічних і дворічних культур, у тваринництво і допоміжну діяльність у сільському господарстві. Скільки саме

ПІ залучено на розвиток інноваційного процесу в АПК України невідомо.

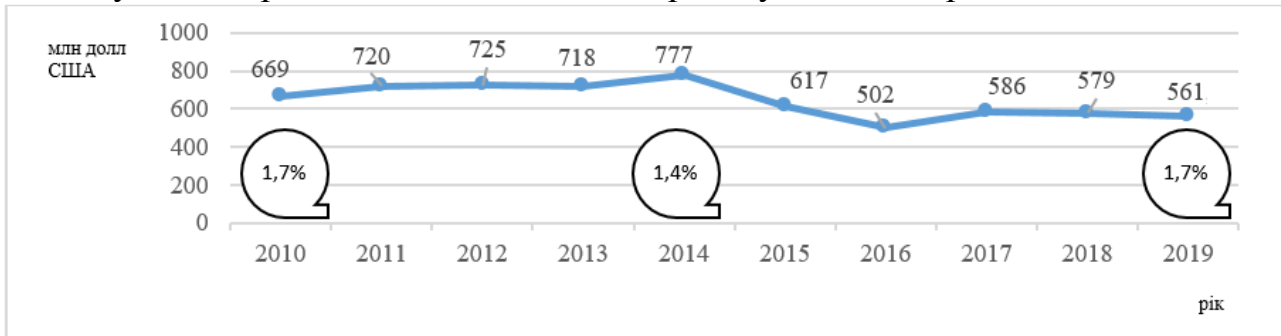

Рис. 5. Динаміка обсягу наявних ПІ в АПК України, станом на 1 січня року, млн USD

Джерело: Агробізнес України 2018/19. Інфографічний довідник. – К., 2019 – 52 с. – С.44.

Організація повноцінного фінансування інноваційного процесу в АПК України поряд з іншим, стримується такими чинниками, як: високі виробничі ризики та інвестиційна непривабливість аграрної сфери внаслідок тривалого обороту фінансових коштів і високого ризику неповернення вкладених коштів; відсутність конкретних механізмів і важелів, що забезпечують ефективну систему фінансового супроводу інноваційного процесу; обмежене фінансування НДДКР та інноваційних проектів для АПК; відсутність фінансування програм розвитку інновацій та обґрунтованої і послідовної політики фінансової підтримки інновацій, а також чіткого механізму надання державних гарантій кредиторам і компаніям.

Чинна фінансова підтримка АПК спрямована переважно на забезпечення виробництва продукції, а фінансування інноваційного процесу здійснюється за залишковим принципом. Попри галузеву розгалуженість державної підтримки у фінансуванні конкретних програм/напрямів практично не виокремлюються кошти на підтримку/розвиток інноваційного процесу.

Відсутнє належне опрацювання механізмів фінансування інновацій в АПК за рахунок коштів місцевих бюджетів на фоні несприятливого середовища для залучення для цієї мети приватного капіталу. Нечисленні напрями інноваційної модернізації АПК України не підкріплені конкретними джерелами фінансування і контрольними індикаторами, що не дозволяє об'єктивно оцінювати витрати коштів у цій сфері. Відтак, якнайшвидше мають бути переглянуті як система державної підтримки, так і механізми її надання, зокрема, які б передбачали розвиток пільгового кредитування, розширення використання страхових інструментів, державної підтримки фундаментальних і прикладних наукових досліджень, активізації впровадження інноваційних технологій в АПК України.

Необхідно розробити у рамках програми розвитку АПК України на середньо-/довгострокову перспективу спеціальну підпрограму «Технічна і технологічна модернізація, інноваційний розвиток» та передбачити її неодмінне фінансування. Аналіз обсягів і структури державної фінансової допомоги фермерським господарствам свідчить, що цих коштів явно замало для розвитку інноваційного процесу у цьому дуже важливому сегменті АПК України.

За результатами моделювання факторів впливу державної фінансової підтримки на результативність фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК та визначення кореляційних зв'язків у побудованій моделі встановлено, що вона ефективно впливатиме на інноваційний розвиток АПК України за умови дотримання певних критеріїв: повний обсяг її фінансування ($\geq 5\%$ видаткової частини держбюджету); прозорість розподілу; переважна підтримка дрібних продуцентів інновацій.

Дані НБУ про кредити, надані депозитними корпораціями нефінансовим корпораціям, за організаційно-правовими формами господарювання та валютами, свідчать, що банківське кредитування фермерів перебуває на низькому рівні. Так, залишки кредитних коштів фермерським господарствам на початок 2019 р. становили 6 млрд. 976 млн. грн. або лише 0,8% сукупної кредитної маси і 7,9% кредитів комерційних банків, наданих вітчизняним підприємствам.

Пропоновані суб'єктам АПК вітчизняними банками такі кредитні продукти, як овердрафт і кредитні лінії, не передбачають використання коштів на забезпечення інноваційного процесу, є доволі дорогими для сільгоспвиробників. Це зумовлює необхідність відволікання значних фінансових ресурсів на їх обслуговування, звужує і без того незначні фінансові можливості суб'єктів АПК з розвитку в ньому інноваційного процесу.

Перешкоджає розвитку банківського кредитування інноваційного процесу в АПК України: недосконалість законодавства; нерозвиненість вітчизняного кредитного ринку; велика заборгованість суб'єктів АПК за кредитами; нестійкість і тенденція до зниження процентних ставок за банківськими депозитами суб'єктів АПК; складність системи кредитування проектів; недостатня якість бізнес-проектів в інноваційній сфері АПК; вкрай нестабільний фінансовий стан багатьох суб'єктів АПК; відсутність належної застави для забезпечення банківського кредиту та необхідної кредитної історії; нерівномірність надання інвестиційних кредитів та їх концентрація у невеликій групі рентабельних господарств; невивідність банківських кредитів; незацікавленість держави у розвитку малого агробізнесу; нерозвиненість державних гарантій у сфері кредитування інноваційного процесу; відсутність повноцінних агробанків і банків розвитку, сільськогосподарських кредитних кооперативів/спілок, а також великих венчурних компаній; складність механізму отримання кредитів для реалізації інноваційних проектів; відсутність досвіду у сфері кредитування інноваційного процесу в АПК.

Проведення анкетування фінансових установ щодо доцільності та можливості участі у фінансовому забезпеченні інноваційного процесу в АПК засвідчило їх готовність його фінансувати, проте інноваційний ризик не сприяє розширенню їх участі у фінансовому забезпеченні інноваційного процесу.

Розширення можливостей участі небанківських фінансових установ у фінансовому забезпеченні інноваційного процесу в АПК за матеріалами дисертаційної роботи вбачається в площині партнерських відносин з банками щодо спільного кредитування аграріїв через створення спеціалізованих кредитних інститутів та елементів їх інфраструктурного забезпечення.

У розділі 5 «Концептуальні засади формування системи фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК» розроблено науково-методичні підходи до визначення пріоритетів державної фінансової підтримки, обґрунтовано напрями підвищення результативності використання фінансових ресурсів з урахуванням зарубіжного досвіду, визначено засади компенсації ризиків у розробленій моделі системи фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК України.

З метою сприяння оптимізації методів регуляторного впливу держави на інноваційний процес в АПК шляхом підтримки та стимулювання інвесторів інновацій через механізм державно-приватного партнерства розроблено науково-методичні підходи до визначення пріоритетів державної фінансової підтримки інноваційного процесу в АПК України. Засади державно-приватного партнерства в фінансовому забезпеченні інноваційного процесу в АПК ґрунтуються на описі основних параметрів, що характеризують стан його фінансування на кінець прогнозованої перспективи, і траєкторії переходу в нього із сучасного стану в ході залучення державою приватних партнерів до співпраці. Їх реалізація передбачає впровадження змішаного фінансування, що полягає в комбінуванні різних методів фінансування інвестиційних проектів (кредит, фінансовий лізинг, придбання банком частки в статутному капіталі ініціатора проекту, заснування нової спеціальної компанії з спільною участю ініціатора проекту, банку і залучених співінвесторів, випуск цільових облігаційних позик). Цей підхід може бути використаним для фінансування будь-яких інноваційних проектів, та передбачає введення їх електронного реєстру.

Зважаючи на багатокomпонентність цілей державно-приватного партнерства, сценарії фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК можуть бути такими: бюджетно-фінансовий, в основі якого лежить ідея пріоритетного розвитку тих секторів АПК, які в осяжній перспективі забезпечать значне збільшення рівня наповнення державного бюджету; ресурсний, що орієнтується на максимальне використання природних можливостей (грунтових, природно-кліматичних, рекреаційних ресурсів); інвестиційний, націлений на підвищення інвестиційної привабливості АПК для широкого залучення як великих вітчизняних, так і зарубіжних інвесторів з метою модернізації виробничого потенціалу шляхом впровадження здобутків інноваційного процесу в АПК; інноваційний, що припускає істотні зміни в механізмах і структурі економічного зростання АПК, причому його основним джерелом повинні стати результати використання досягнень науково-технічного прогресу.

З урахуванням зарубіжного досвіду в сфері кредитування, інвестиційної політики, залучення альтернативних джерел фінансування та страхування ризиків фінансування інноваційного процесу в АПК обґрунтовано науково-методичні засади фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК України (табл. 7).

Використання зарубіжного досвіду у фінансовому забезпеченні інноваційного процесу в АПК України

№ п/п	Характеристика засад	Досвід країни
1	Кредитування	
	зниження відсоткових ставок за кредитами шляхом використання державних дотацій	Японія, США
	створення фінансового тандему страхових компаній, комерційних банків та приватних інвесторів для залучення фінансових ресурсів	США, Німеччина, Канада та ін..
2	Інвестиційна політика	
	зниження сукупного податкового навантаження на інвесторів, які фінансують інноваційну діяльність сільськогосподарських підприємств	Японія
	покращення умов інвестування інноваційної діяльності через лібералізацію законодавства, створення сприятливого інвестиційного клімату за допомогою урядових програм та особливих умов кредитування й фінансування	Голландія, Польща
	сприяння залученню іноземного «не офшорного» капіталу	країни ЄС
	створення сприятливого інвестиційного клімату за допомогою урядових програм та особливих умов кредитування й фінансування	Франція, США, Індія
3	Альтернативні джерела фінансування	
	активізація залучення іноземного капіталу завдяки удосконаленню вітчизняного законодавства й податкових стимулів	Індія, США, країни ЄС
	стимулювання використання венчурних фондів як джерел фінансування інновацій шляхом їх страхового захисту	Канада, США, країни ЄС
	створення механізму залучення заощаджень домогосподарств для фінансування інноваційної діяльності галузі	США, Німеччина, країни ЄС
	сприяння використанню можливостей фондового ринку для фінансування інноваційної діяльності та виходу сільськогосподарських підприємств на IPO	Країни ЄС, Канада
	сприяння лізингу як джерелу фінансування інноваційно-активних підприємств, використовуючи урядові програми, страхові, кредитні та податкові пільги	Японія, США
4	Страхування ризиків	
	гарантійний захист інноваційно-активних сільськогосподарських підприємств	Країни ЄС, Канада
	державна підтримка не лише інноваційно-активних сільськогосподарських підприємств, а й страхових компаній, які надають їм послуги страхування	США, Франція, Австрія, Швеція
	запровадження практики весняного та осіннього авансування	Канада, країни ЄС
	застосування індексу погоди та врожаю при страхуванні інноваційно-активних підприємств	Канада

Джерело: розробка автора

Запропоновані заходи сприятимуть підвищенню рівня конкурентоздатності виробництва; покращенню адаптивності та гнучкості сільськогосподарських підприємств; налагодженню позитивного інвестиційного клімату; зміцненню фінансового стану країни; забезпеченню високого рівня продовольчої безпеки країни та зміцненню економіки країни загалом.

Оцінка вірогідності ризиків фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК має здійснюватись на основі розробки електронного реєстру інноваційних проектів з принциповим введенням в практику фінансування інноваційних розробок таких параметрів, як наявність попереднього досвіду фінансування та його результати (зادля поширення інноваційних ідей та запобігання недобросовісному інноваційному інвестуванню), обсяги освоєння фінансування на кожному з етапів реалізації (можливість перерозподілу та диверсифікації ризиків), межі конфіденційності, консультування та формат співпраці в комерціалізації інновацій.

Для фінансування інноваційного процесу в АПК України характерні ризик галузі та ризик інновацій. Банки, страховики та лізингодавці мають позитивний досвід подолання ризику галузі, тоді як ризик інновацій частково стримує готовність фінансувати інноваційний процес в АПК. З метою

мінімізації ризику інновацій розроблено модель підсистеми ризик-менеджменту фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК (рис. 6).

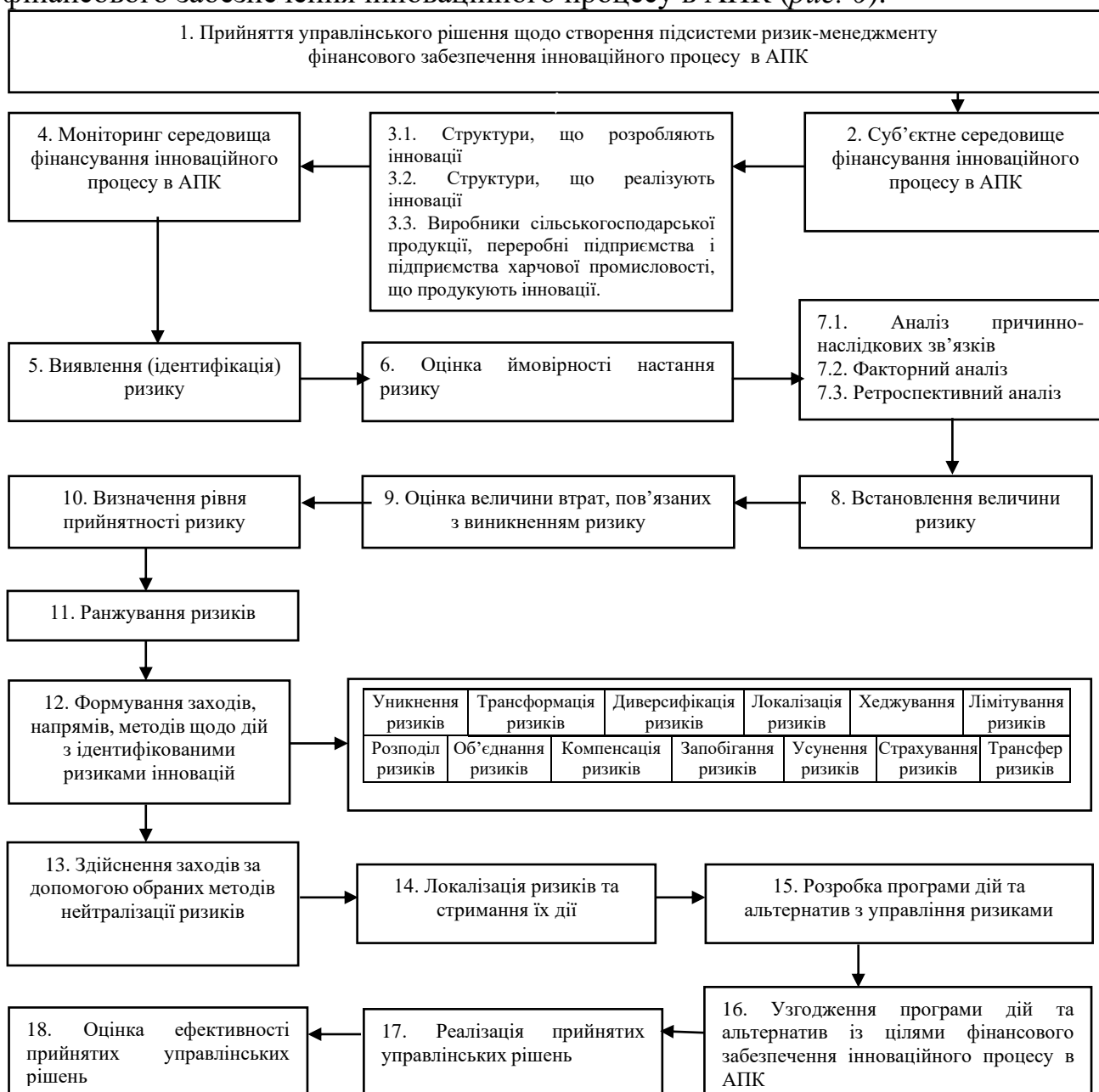

Рис. 6. Модель підсистеми ризик-менеджменту фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК

Джерело: розробка автора

Шляхи мінімізації ризиків у фінансовому забезпеченні інноваційного процесу в АПК України, в т.ч. для вирішення проблемних питань функціонування ринку інтелектуальної власності, що формується на базі здобутків інноваційного процесу в АПК, забезпечуються й через механізм страхування. З огляду на уречевлення капіталовкладень інноваційного процесу в АПК в об'єктах інтелектуальної власності, розширено класифікацію інноваційних ризиків у його фінансовому забезпеченні за рахунок таких: «ризик випадкового використання об'єктів інтелектуальної власності, що належить третім особам»; «ризик втрати актуальності», «ризик достовірності

вхідної інформації», що сприятиме належному обґрунтуванню рішень щодо страхування об'єктів фінансування інноваційних проектів в АПК та уникненню додаткових витрат власниками інновацій.

Страховання зазначених ризиків має включати такі страхові поліси, як поліс захисту та компенсації першої сторони, поліс страхування витрат на усунення порушення права інтелектуальної власності, поліс страхування витрат із захисту прав на інтелектуальну власність (рис.7).

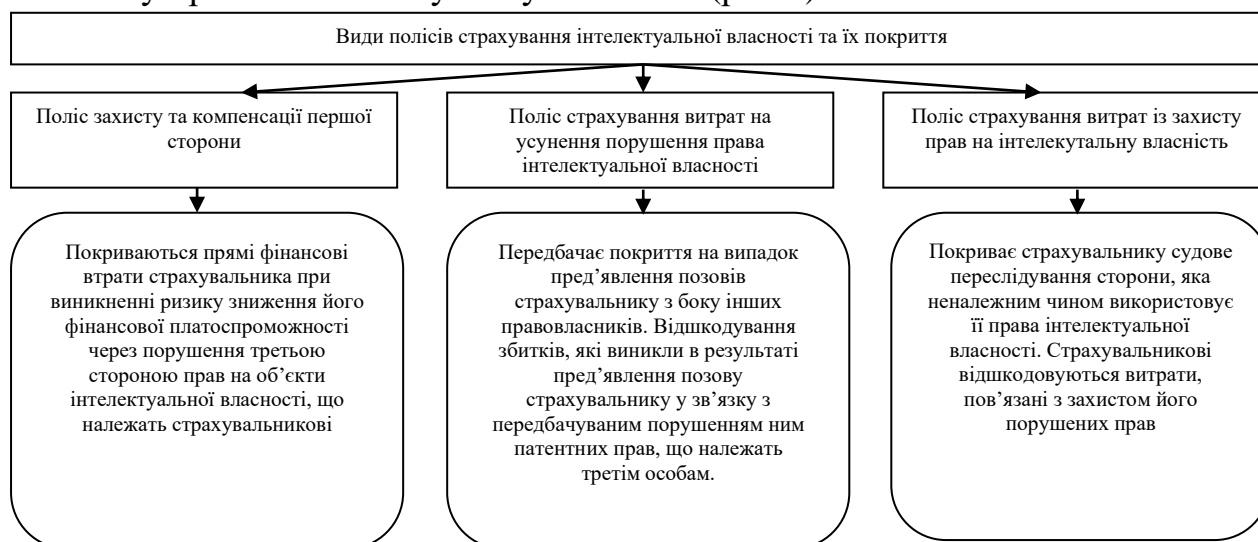

Рис. 7. Види полісів страхування інтелектуальної власності у фінансовому забезпеченні інноваційного процесу в АПК

Джерело: розробка автора

З метою підвищення ефективності впровадження інноваційного процесу в АПК розроблено до впровадження комплексну систему його фінансового забезпечення, яка містить такі суттєві характеристики, як рефлексивність, багатоваріантність, нелінійність, ситуаційність, самоорганізація та орієнтація на довгострокову перспективу. Основними етапами її реалізації є: визначення мети та формування елементів (джерела, методи, форми, завдання, функції, принципи, організаційні механізми); системний аналіз наявних та потенційних можливостей продуцента інновацій, їх просторова, часова та ресурсна оптимізація; визначення періоду досягнення цілей та ймовірності укладання в прогнозовані рамки; оцінка поточного рівня фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК; обрання стратегії подальшого розвитку залежно від його рівня; оцінка одержаних результатів від отриманого фінансового забезпечення АПК продуцентом інновацій в АПК та планування на її основі напрямів подальших змін.

Модель системи фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК наведена на рис. 8.

Етапи реалізації системи фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК

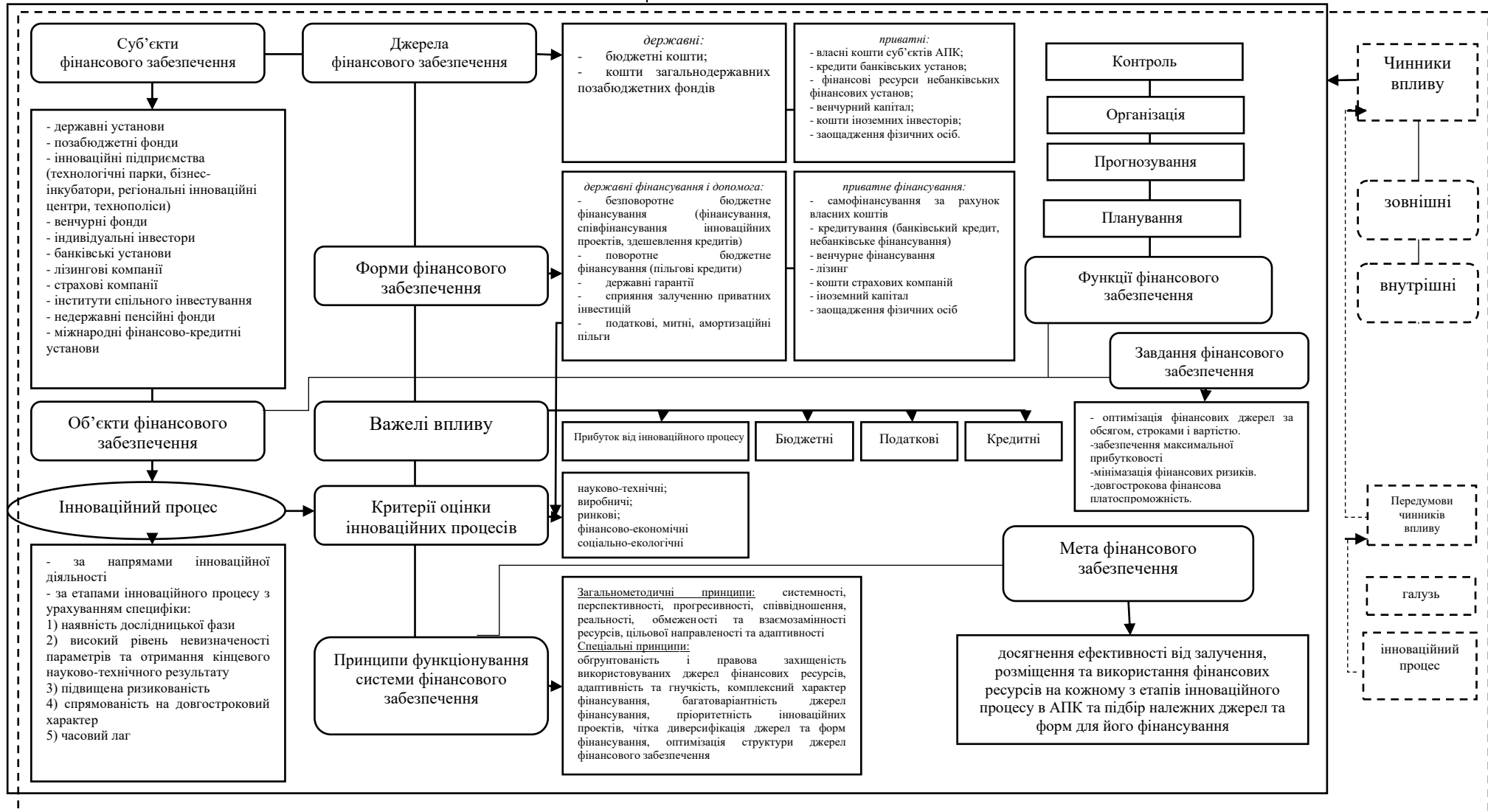
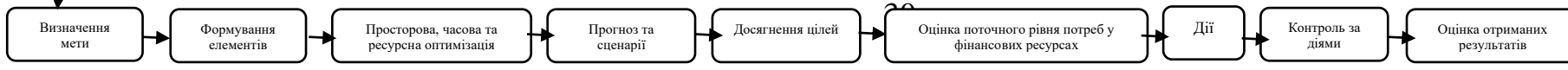

Рис. 8. Концептуальна модель системи фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК

Джерело: розробка автора

Сформовані та запропоновані концептуальні підходи до розробки системи фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК України реалізуються шляхом аналізу та прогнозування стану фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК завдяки проекції сценаріїв (оптимістичного, реалістичного і песимістичного) його результатів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі запропоновано нове розв'язання важливої наукової проблеми – розроблення теоретико-методологічних засад, розвиток науково-методичних підходів та обґрунтування практичних рекомендацій щодо побудови системи фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК, що дає підстави для формулювання таких висновків:

1. Специфічними ознаками фінансової сутності інноваційного процесу в АПК є: етапність залучення фінансових ресурсів; наявність моделі відносин їх «реципієнта» і «донора» для реалізації інноваційного процесу в АПК; наявність таких ризиків, як «інновація-ризик» та «галузь-ризик»; відокремлення інтелектуальної власності від інноватора в ході комерціалізації розробок та формування вартості на інноваційний продукт у часі з огляду на його новизну, актуальність та ступінь корисності; наявність трансакційних витрат як фінансових передумов інноваційного процесу в АПК; особливе середовище функціонування (інформаційна асиметрія та специфічність активів в ході його фінансування).

2. Аргументовано потребу фінансування інноваційного процесу в АПК на кожному з етапів створення інновацій: зародження ідеї, фундаментальні і прикладні дослідження та розробки, оформлення їх результатів як об'єкта інтелектуальної власності, комерціалізація (виробництво та реалізація наукомісткої продукції), адаптування інновацій до потреб АПК. Такий підхід включає виділення додаткового етапу фінансування інновацій – оформлення інновації як об'єкта інтелектуальної власності, що в майбутньому надає можливість уникнути додаткових ризиків втрати права власності на інновацію та попередити додаткові фінансові втрати.

3. Фінансове забезпечення інноваційного процесу в АПК слід розглядати як системний процес залучення, розміщення та використання фінансових ресурсів на кожному з етапів інноваційного процесу в АПК та підбір належних джерел та форм для його фінансування. Таке тлумачення категорії сприяло окресленню специфіки фінансування інноваційного процесу в АПК, що зумовлена його об'єктом.

4. Результат типологізації фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК уможливорює виділення його концепту, що ґрунтується на залежності формування і використання фінансових ресурсів для його реалізації від організаційно-правової форми суб'єктів господарювання в АПК. Доведено, що доступ до фінансових ресурсів учасників ринку агропромислового виробництва залежить від розмірів та вже наявних ресурсів, що виступають гарантіями повернення наданих коштів.

5. Формування та використання фінансових ресурсів агроструктур для інноваційного процесу в АПК зумовлюються особливостями сільськогосподарського виробництва, структурою джерел, напрямками використання, обсягами та стабільністю надходження фінансових ресурсів.

6. Методологічна платформа дослідження фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК має базуватись на системному підході. Методологія дослідження фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК повинна реалізовуватись через аналіз його джерел, форм та методів. На відміну від форм, методи фінансового забезпечення характеризують не загальні зовнішні ознаки фінансових процесів, пов'язаних із виконанням учасниками інноваційного процесу їх повноважень, а конкретні способи та прийоми, що застосовуються для акумулювання і використання фінансових ресурсів. Такий концепт зумовлює необхідність дослідження структури системи фінансового забезпечення інноваційного процесу з огляду на такі компоненти: суб'єкти та об'єкти з урахуванням критеріїв відбору та специфіки інноваційних процесів, сукупність джерел, форми фінансування та відповідні важелі впливу, принципи організації системи фінансування.

7. Поглиблено методологічні засади дослідження фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК на базі методики форсайт через механізми прогнозування та складання сценаріїв. Встановлено, що прогноз результатів від участі у фінансовому забезпеченні інноваційного процесу в АПК забезпечує моніторинг таких якісних параметрів, як стійкість, прозорість та ефективність фінансування інноваційного процесу, впровадження дієвої системи внутрішнього контролю у фінансових організаціях, підвищення прозорості їх діяльності.

8. Фінансування інновацій в АПК включає розробку системи і пошук джерел фінансування технологічних новацій, інноваційних продуктів і послуг у галузях комплексу, комерційних нововведень, визначення принципів інвестування акумульованих фінансових ресурсів, організації контролю за їх ефективним витрачанням і поверненням, оцінку ефективності інноваційно-інвестиційних проєктів в АПК, інноваційні форми фінансування і механізми руху фінансових потоків, інноваційні підходи до фінансування дослідження ринку/маркетингу інновацій АПК, форм і механізмів інноваційного розвитку, трансферу інноваційних технологій, вирахування собівартості, управління витратами розробників і структур, що займаються впровадженням інновацій

9. У фінансовому забезпеченні інноваційного процесу в АПК необхідно виокремлювати державне фінансування і самофінансування; пряме і непряме фінансування; фінансування структур, що розробляють інновації, фінансування структур, що їх реалізують, та фінансування інновацій виробників сільськогосподарської продукції, переробних підприємств і підприємств харчової промисловості; односуб'єктне і багатосуб'єктне фінансування інноваційного процесу в АПК. При цьому фінансове забезпечення інноваційного процесу в АПК формується на мікро-, мезо- (галузь/регіон) і макрорівнях.

10. Необхідність венчурного фінансування інновацій обґрунтована з

позицій упровадження наукових досягнень у виробництво аграрних підприємств, масового виникнення дослідницького підприємництва та його високого попиту на капітал, неможливості його задоволення традиційними кредитними установами. Для підтримки інвестицій у венчурні фонди для розподілу ризиків слід запроваджувати державні гарантії за типами позик і гарантії повернення інвестицій за типами інвестицій. При цьому гарантування інвестицій має стосуватись інвестиційних проєктів, які мають достатній потенціал, але не були б профінансовані без гарантій.

11. Утворення в АПК інтегрованих структур уможлиблює наближення інновацій до галузей/суб'єктів господарювання комплексу, задоволення потреб агросектору національної економіки з інноваційного розвитку, належну концентрацію, цільове спрямування й використання фінансових ресурсів і дієвий контроль за їх витрачанням. В АПК функціонують такі інтеграційні формування: наукогради/наукові парки/наукові центри; агропарки/агротехнопарки; агротехнополіси; агротехноінкубатори; агроінноваційні фонди; агрохолдинги; агрокластери. Запропоновано розширене впровадження агрокластерів задля забезпечення безперервної взаємодії фінансового й інтелектуального капіталу в рамках інтегрованого інноваційного виробничо-науково-навчального простору та обґрунтовано засади фінансового забезпечення технопарків в Україні на основі державно-приватного партнерства з урахуванням економічних інтересів держави і приватних інвесторів у відтворенні повного життєвого циклу інновацій.

12. На етапі комерціалізації інноваційного процесу в АПК виникають різні види співпраці інноваторів із центрами фінансування інноваційних розробок, що визначають їх подальшу спільну чи індивідуальну участь у прибутку, його перерозподіл та права володіння інновацією. При цьому комерціалізація слугує однією з базових умов успішного впровадження результатів інноваційного процесу в АПК. Стартапи та технологічні платформи як інструменти комерціалізації інноваційного процесу мають об'єднувати науку, бізнес і державу, а також фінансові структури (банки, інвестиційні фонди), венчурні компанії і сертифікаційні організації.

13. Фінансове забезпечення інноваційного процесу вітчизняного агропромислового виробництва здійснюється здебільшого за рахунок власних фінансових ресурсів. Найбільша частка витрат, спрямованих на інноваційний розвиток агроструктур, припадає на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, що не забезпечує потреби аграріїв в прирості випуску інноваційної продукції, вимагає залучення коштів із зовнішніх джерел, що не зможуть бути повернені за рахунок власних грошових надходжень. Проблематичним є й фінансування інноваційного процесу в АПК України за рахунок коштів, залучених вітчизняними товаровиробниками на фондовому ринку та від прямих іноземних інвестицій.

14. Чинна державна фінансова підтримка АПК спрямована переважно на забезпечення виробництва продукції, а фінансування інноваційного процесу здійснюється за залишковим принципом. Відсутні механізми його фінансування за рахунок коштів місцевих бюджетів. Фінансове забезпечення

інноваційного процесу в АПК України за рахунок державних коштів не підкріплене конкретними джерелами фінансування і контрольними індикаторами у формі статичних даних, що не дозволяє об'єктивно оцінювати витрати коштів у цій сфері. Моделювання факторів впливу державної фінансової підтримки на результативність фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК визначило такі критерії: повний обсяг фінансування ($\geq 5\%$ видаткової частини держбюджету); прозорість розподілу; переважна підтримка дрібних продуцентів інновацій.

15. Кредитні продукти вітчизняних банків не передбачають використання коштів на забезпечення інноваційного процесу, зумовлюють відволікання значних фінансових ресурсів на їх обслуговування, звужують фінансові можливості суб'єктів АПК з розвитку в ньому інноваційного процесу. Проведення анкетування фінансових установ щодо доцільності та можливості участі у фінансовому забезпеченні інноваційного процесу в АПК засвідчило їх готовність його фінансувати, проте інноваційний ризик не сприяє розширенню їх участі у фінансовому забезпеченні інноваційного процесу. Розширення можливостей участі небанківських фінансових установ у фінансовому забезпеченні інноваційного процесу в АПК вбачається в площині партнерських відносин з банками щодо спільного кредитування аграріїв.

16. Сформовані науково-методичні підходи до визначення пріоритетів державної фінансової підтримки інноваційного процесу в АПК України полягають в оптимізації методів регуляторного впливу держави на інноваційний процес в АПК шляхом підтримки та стимулювання інвесторів інновацій через механізм державно-приватного партнерства.

17. Обґрунтовано методичні підходи до інформаційно-логічної обробки даних у проектному фінансуванні інноваційного процесу в АПК для побудови скорингових моделей для різних груп банківських продуктів та типів агроструктур з метою попередження ризиків. Ризик інновацій стримує готовність фінансування інноваційного процесу в АПК, з огляду на що розроблено модель підсистеми ризик-менеджменту фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК, що передбачає добір належних методів його мінімізації. Запропоновано шляхи мінімізації ризиків у фінансовому забезпеченні інноваційного процесу в АПК України з використанням механізму страхування, що включає такі страхові поліси, як поліс захисту та компенсації першої сторони, поліс страхування витрат на усунення порушення права інтелектуальної власності, поліс страхування витрат із захисту прав на інтелектуальну власність. Розширено класифікацію інноваційних ризиків, що його супроводжують, шляхом їх доповнення «ризиком випадкового використання об'єктів інтелектуальної власності, що належить третім особам»; «ризиком втрати актуальності», «ризиком достовірності вхідної інформації», що сприятиме належному обґрунтуванню рішень щодо страхування інноваційних проектів в АПК та уникненню збитків.

18. Розроблено концептуальну модель системи фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК, що дозволяє визначити оптимальний рівень використання фінансових ресурсів та досягнути ефекту синергізму від

зниження витрат та фінансових ризиків. Розроблені методичні підходи до розробки системи фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК України реалізуються шляхом аналізу та прогнозування його стану завдяки проєкції сценаріїв (оптимістичного, реалістичного і песимістичного) його результатів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Фінансове забезпечення інноваційних процесів в АПК України: теорія, методологія та практика : монографія / І. Ю. Думанська. – Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2018. – 298 с. (15,70 друк. арк.).

2. Менеджмент суб'єктів господарювання: теорія та практика: колективна монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. Тарасюк Г.М. – Житомир: ЖДТУ, 2013. – 448 с. (26,04 друк. арк.). *Особистий внесок: розділ «Інноваційні фактори як мотиватори створення спільних підприємств з іноземним капіталом в Україні» (С. 107-120) (0,65 друк. арк.).*

3. Формування механізму стійкого розвитку економіки: теорія та практика. – Дніпропетровськ: Видавець «ФОП Дробязко С.І.», 2014. – 438 с. (22,50 друк. арк.). *Особистий внесок: розділ «Розвиток спільного підприємництва як передумова реалізації інвестиційно-інноваційної стратегії України» (С. 18-25) (0,67 друк. арк.).*

4. Management of innovative development the economic entities: collective monograph / edited by M. Bezpartochnyi, I. Britchenko, in 2 Vol. / Wyższa Szkoła Społeczno-Gospodarcza. – Przeworsk: Wydawnictwo i Drukarnia NOVA SANDEC, 2018. – 260 p. (15,23 друк. арк.). *Особистий внесок: розділ «Banking products and programs of financing agricultural sector on innovation basis: analytical aspects» (P. 143-152) (0,35 друк. арк.).*

5. Transformational processes the development of economic systems in conditions of globalization: scientific bases, mechanisms, prospects: collective monograph / edited by M. Bezpartochnyi, in 2 Vol. / ISMA University. – Riga: «Landmark» SIA, 2018. – 352 p. (19,03 друк. арк.). *Особистий внесок: розділ «Compensation of risks in the financial support of the innovative process of agro-industrial production» (P.256-265) (0,22 друк. арк.).*

6. Оцінка якості трансформаційних процесів у фінансовому секторі національної економіки : монографія / авт. кол.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О. І. Барановського. – Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2018. – 511 с. (18,85 друк. арк.). *Особистий внесок: розділ «Методологічні та організаційні вимоги до побудови прогнозно-аналітичної системи для оцінки та передбачень розвитку трансформаційних процесів у фінансовому секторі економіки країни» (С. 476-497) (1,15 друк. арк.).*

Статті у наукових фахових виданнях України:

7. Думанська І.Ю. Доцільність закордонної практики податкового стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку в Україні / І.Ю. Думанська

// Регіональна бізнес-економіка та управління. – 2013. – № 2 (38). – С. 18-24. (0,45 друк. арк.).

8. Думанська І.Ю. Вплив податкової амортизації на інноваційну активність суб'єктів ринку: міжнародний аспект / І.Ю. Думанська // Вісник Одеського національного університету. – 2013. – Том 18. – № 4/1. – С. 173-176. (0,42 друк. арк.). (*Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory; Research Bible*).

9. Думанська І.Ю. Молодіжне інноваційне підприємництво як національна доктрина модернізації економіки / І.Ю. Думанська // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2013. – Том 2 (202). – №4. – С.194-201 (0,51 друк. арк.) (*Index Copernicus*).

10. Думанська І.Ю. Комерціалізація інноваційної діяльності вітчизняних підприємств як антагонізм контрафакту / І.Ю. Думанська // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – Ч.1, №20. – С. 79-82 (0,39 друк. арк.) (*Index Copernicus*).

11. Думанська І.Ю. Інноваційний капітал в системі вартісно-орієнтованого управління підприємством / І.Ю. Думанська // Вісник Одеського національного університету. – 2016. – Том 21. – № 9(51) – С. 63-67 (0,39 друк. арк.) (*Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory*).

12. Думанська І.Ю. Поліморфність категорії «ефективність» в системі підходів до оцінювання інноваційної діяльності / І.Ю. Думанська // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2017. – Ч.1, № 2(08). – С. 101-105 (0,41 друк. арк.) (*Index Copernicus*)

13. Думанська І.Ю. Оптимізація статичного спостереження щодо провайдингу інноваційної діяльності підприємств [Електронний ресурс] / І.Ю. Думанська // Інфраструктура ринку : електронне наукове фахове видання. – 2017. – №6. – С. 109-113. – Режим доступу: <http://www.market-infr.od.ua/uk/6-2017>. (0,38 друк. арк.) (*Index Copernicus*)

14. Думанська І.Ю. Циклічність інноваційної діяльності промислових підприємств в умовах трансформації технологічних укладів [Електронний ресурс] / І.Ю. Думанська // Східна Європа: економіка, бізнес та управління : електронне наукове фахове видання. – 2017. – №3(08). – С. 121-126. – Режим доступу: <http://www.easterneurope-ebm.in.ua/8-2017-ukr>. (0,39 друк. арк.).

15. Думанська І.Ю. Засади зближення вітчизняної та закордонної практики фінансування інноваційного процесу в агропромисловому комплексі / І.Ю. Думанська // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2017. – Ч.3, №27. – С. 38-41 (0,39 друк. арк.) (*Index Copernicus*)

16. Думанська І.Ю. Чинники та передумови впровадження інноваційного процесу в агропромисловому виробництві: аспект фінансування / І.Ю. Думанська // Причорноморські економічні студії. – 2017. – №23. – С. 168-172 (0,39 друк. арк.) (*Index Copernicus*)

17. Думанська І.Ю. Сутність, критерії та наукові підходи до трактування категоріального апарату теорії інновацій в АПК [Електронний ресурс] / І.Ю. Думанська // Економіка та суспільство : електронне наукове фахове видання. – 2017. – №13. – С. 191-197. – Режим доступу: <http://www.economyandsociety.in.ua>

(0,42 друк. арк.) (*Index Copernicus*)

18. Думанська І.Ю. Методи, форми та принципи як узгоджені елементи фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК / І.Ю. Думанська // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. – 2018. – Том 29(68), № 2. – С. 70-74 (0,43 друк. арк.).

19. Думанська І.Ю. Стартап як платформа для фінансування інноваційного процесу в АПК / І.Ю. Думанська [Електронний ресурс] / І.Ю. Думанська // Приазовський економічний вісник : електронне наукове фахове видання. – 2018. – №2(07). – С.122-128. – Режим доступу: <http://rev.kpu.zp.ua/vypusk-2-07> (0,41 друк. арк.).

20. Думанська І.Ю. Обґрунтування засад створення технопарків в АПК та їх фінансування / І.Ю. Думанська [Електронний ресурс] / І.Ю. Думанська // Інфраструктура ринку : електронне наукове фахове видання. – 2018. – №19. – С. 472-477. – Режим доступу: <http://www.market-infr.od.ua/uk/19-2018>. (0,41 друк. арк.) (*Index Copernicus*)

21. Думанська І.Ю. Оптимізація видатків держави для фінансового забезпечення інноваційного процесу АПК / І.Ю. Думанська // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2018. – Том 1, № 3. – С. 104-109. (0,54 друк. арк.) (*Index Copernicus*)

22. Думанська І.Ю. Співпраця «продуцент інновацій-центр фінансування» у комерціалізації інновацій АПК / І.Ю. Думанська // Причорноморські економічні студії. – 2018. – №28. – С. 168-173 (0,47 друк. арк.) (*Index Copernicus*)

23. Думанська І.Ю. Кооперативні банки в системі фінансового забезпечення інноваційного процесу в аграрному секторі / І.Ю. Думанська // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2018. – № 30-4. – С.114-117 (0,53 друк. арк.) (*Index Copernicus*)

24. Думанська І.Ю. Діагностування ефективності застосування інструментів бюджетного фінансування інноваційного процесу в АПК / І.Ю. Думанська // Причорноморські економічні студії. – 2018. – № 28-2. – С. 106-111 (0,57 друк. арк.) (*Index Copernicus*)

25. Думанська І.Ю. Розробка принципів фінансового забезпечення інноваційного процесу АПК на засадах системності / І.Ю. Думанська // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2018. – № 19. – С.64-87 (0,45 друк. арк.) (*Index Copernicus*)

26. Думанська І.Ю. Сучасний стан та тенденції фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК / І.Ю. Думанська // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2018. – № 20. – С. 138-142. (0,49 друк. арк.) (*Index Copernicus*)

27. Думанська І.Ю. Банківське кредитування в системі фінансового забезпечення інноваційного процесу АПК / І.Ю. Думанська // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2018. – №2 (25). – С. 17-26.

(0,82 друк. арк.) (*Web of Science, Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory, Citefactor, ResearchBib, Universal Impact Factor*)

Статті у закордонних періодичних наукових виданнях:

28. Dumanska I. Assessment of readiness of financing of the innovative process of agroindustrial complex by banking and other financial institutions in the conditions of two-dimensional risks / I. Dumanska // *European Journal of Humanities and Social Sciences*. – 2018. – № 5. – P. 57-60 (0,33 друк. арк.) (*Index Copernicus, Crossref, Ulrich's Periodicals Directory*)

29. Dumanska I. Public-private partnership in financing innovative process of agrarian sector Ukraine / I. Dumanska // *European Cooperation*. - 2018. – Т.8. – № 39. – P. 7-14. (0,58 друк. арк.). (*ERIH PLUS, Index Copernicus*)

30. Dumanska I. Venture financing of innovative processes in an agriculture of Ukraine / I. Dumanska // *World Science*. – 2018. – № 9 (37). – P. 62-66 (0,26 друк. арк.) (*Index Copernicus*)

31. Dumanska I. Areas of increasing the effectiveness of using financial resources in the innovation process of agroindustrial complex taking into account foreign experience / I. Dumanska // *Science Review*. – 2018. – № 8(15). – P.27-35. (0,81 друк. арк.) (*Index Copernicus*)

Статті в інших періодичних наукових виданнях:

32. Думанська І.Ю. Оцінка готовності фінансування інноваційного процесу АПК банківськими та іншими фінансовими установами за умов двовимірних ризиків / І.Ю. Думанська // *Економіка і фінанси*. – 2018. – № 11. – С. 57-64. (0,33 друк. арк.) (*Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory*)

Публікації апробаційного характеру:

33. Думанська І.Ю. Вдосконалення методики організації діяльності підприємства на етапах інноваційного циклу / І.Ю. Думанська // Збірник матеріалів III всеукр. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми підвищення якості підготовки фахівців у галузі економіки в умовах сталого економічного розвитку України». - 24-25 жовтня 2013 р., Хмельницький : ХІСТ «Україна», 2013. – С. 92-95. (0,41 друк. арк.).

34. Думанська І.Ю. Технопарки в Україні та світі: економіко-правовий погляд / І.Ю. Думанська // Зб. матеріалів III міжнар. наук.-практ. конференції. «Актуальні питання економічних наук», (м. Донецьк, 14-15 лютого 2014 р.), Донецьк: Східноукраїнський інститут економіки та управління, 2014. – С. 78-80. (0,19 друк. арк.).

35. Думанська І.Ю. Інноваційна конкуренція як нова категорія в системі міжнародних економічних відносин / І.Ю. Думанська // Матеріали міжнар. наук.-практ. конференції «Механізми, стратегії, моделі та технології управління економічними системами за умов інтеграційних процесів: теорія, методологія, практика» (м. Хмельницький. – 2-4 жовтня 2014 р.), Хмельницький: ХмЦНП, 2014. – С. 116-118. (0,17 друк. арк.).

36. Думанська І.Ю. Біопаливо як основний продукт диверсифікованих

виробництв інноваційного типу підприємництва / І.Ю. Думанська // Збірник тез XII міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічні напрями розвитку міжнародних відносин у забезпеченні ефектів інтеграції України до ЄС». – 25-27 вересня 2015 р., ХНУ, 2015. – С. 81-85. (0,22 друк. арк.).

37. Думанська І.Ю. Мале та середнє підприємництво як оптимальні продуценти інновацій / І.Ю. Думанська // Розвиток національної економіки України: нові реалії та можливості в умовах євроінтеграції: матеріали доповідей міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя. - 28 жовтня 2016 р.), Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2016. – С. 68-70. (0,19 друк. арк.).

38. Думанська І.Ю. Законодавче забезпечення інноваційної діяльності в Україні / І.Ю. Думанська // Міжнародні економічні відносини в розвитку бізнес-процесів, підвищенні людського потенціалу та забезпеченні ефектів євроінтеграції України: матер. XIII міжн. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 30 листопада 2016 р.), ХНУ, 2016. – С. 72-76. (0,23 друк. арк.).

39. Думанська І.Ю. Інновації як засіб забезпечення конкурентоспроможності підприємства / І.Ю. Думанська // International Scientific Conference The Development of International Competitiveness: State, Region, Enterprise: Conference Proceedings, Part II, December 16. – 2016. Lisboa, Portugal: Baltija Publishing. – P.178-180 (0,31 друк. арк.).

40. Думанська І.Ю. Проблема збереження монопольного статусу продуцентом інновацій / І.Ю. Думанська // Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи розвитку економіки України». – К.: ННІ Економіки та менеджменту НАУ, 07 квітня 2017. – С. 70-73. (0,16 друк. арк.).

41. Думанська І.Ю. Умови компенсації банками ризиків інноваційної діяльності агроструктур / І.Ю. Думанська // Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків : Матеріали XI міжнародної науково-практичної конференції. – 27 жовтня 2017 р., Черкаси : ЧННІ ДВНЗ «Університет банківської справи», 2017. – С. 157-160. (0,12 друк. арк.).

42. Думанська І.Ю. Banking laboratories in the connection of interaction «Bank-Innovator»: foreign experience / І.Ю. Думанська // Science and practice: innovative approach: Collection of scientific articles. – Les Editional L'Originale, Paris, France, 2017. – P. 135-140. (0,32 друк. арк.).

43. Думанська І.Ю. Ідентифікація потреби в інноваціях та виявлення готовності до їх реалізації / І.Ю. Думанська // Збірник тез наук.робіт уч. I міжн. наук.-практ.конференції «Наукові засади розвитку знань економічної теорії». - 21-23 квітня 2017 р., Черкаси, ЧДТУ. – С.131-133. (0,16 друк. арк.).

44. Думанська І.Ю. Система державної підтримки у фінансовому забезпеченні інноваційного процесу в АПК / І.Ю. Думанська // Збірник тез XIV міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми та перспективи трансформації міжнародних економічних відносин і світового господарства». - 20-21 квітня 2018 року – ХНУ, 2018. – С. 69-72. (0,21 друк. арк.).

45. Думанська І.Ю. Відмінності регламенту фінансового забезпечення в наукових і технологічних парках АПК / І.Ю. Думанська // Проблеми та перспективи фінансового забезпечення аграрного сектору: вітчизняний та зарубіжний досвід: матер. II міжн. наук.-практ. конф. (Київ, 13-14 вересня 2018 р.), НУБіП України, 2018. – С. 144-146. (0,13 друк. арк.).

46. Думанська І.Ю. Пільгове оподаткування як непрямий метод фінансування інноваційного процесу в АПК / І.Ю. Думанська // Актуальні проблеми економіки та менеджменту: матер. IV міжн. наук.-практ. конф. (Запоріжжя. – 23 серпня 2018 р.), Східноукраїнський інститут економіки та управління, 2018. – С. 65-67. (0,21 друк. арк.).

47. Думанська І.Ю. Problems of ventured financing of domestic agricultural innovations / І.Ю. Думанська // II International Scientific Forum from the Baltic to the Black Sea: the formation of modern economic area, August 24. - 2018. Riga, Latvia: Baltija Publishing. - P. 103-106. (0,28 друк. арк.).

48. Думанська І.Ю. Моделювання системи фінансування інноваційних процесів АПК / І.Ю. Думанська // Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків : матеріали XII міжнародної науково-практичної конференції (9 листопада 2018 р., м. Черкаси) / Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», 2018. – С. 185-187. (0,12 друк. арк.).

49. Думанська І.Ю. Сучасні інструменти банківського фінансування АПК України / І.Ю. Думанська // Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку економіки та банківської системи : тези доповідей учасників IX всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених (17 травня 2019 р., м. Київ) / ДВНЗ «Університет банківської справи». Київ, 2019. – 341 с. (0,12 друк. арк.).

50. Думанська І.Ю. Трансакційність інноваційних процесів в АПК України / І.Ю. Думанська // Збірник тез XV міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми та перспективи розвитку міжнародних економічних відносин і світового господарства», 19-20 квітня 2019 року. – ХНУ, 2019. – С. 117-121. (0,21 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Думанська І. Ю. Фінансове забезпечення інноваційного процесу в АПК України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук зі спеціальності: 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / ДВНЗ «Університет банківської справи». – Київ, 2019.

У дисертаційній роботі здійснене теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення важливої наукової проблеми – розроблення теоретико-методологічних засад, розвиток науково-методичних підходів та обґрунтування практичних рекомендацій з фінансового забезпечення інноваційних процесів в АПК України.

Визначено фінансові аспекти інноваційного процесу в АПК та обґрунтовано специфіку його фінансування. Обґрунтовано необхідність

застосування системного підходу до методології фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК та розкрито передумови та чинники включення джерел, форм, методів, важелів, принципів та стимулів до його системи. З'ясовано участь та роль агроструктур і фінансових установ у венчурному фінансуванні агропромислових інновацій. Встановлено особливості фінансування інноваційного процесу в інтеграційних агроформуваннях. Охарактеризовано специфіку співпраці «продуцент інновацій-центр фінансування» в комерціалізації його результатів. Окреслено сучасні тенденції фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК України, визначено його результативність за рахунок державних фінансових ресурсів в Україні та встановлено участь банків та небанківських фінансових установ у ньому. Розроблено науково-методичні підходи до визначення пріоритетів державної фінансової підтримки, обґрунтовано напрями підвищення результативності використання фінансових ресурсів з урахуванням зарубіжного досвіду, визначено засади компенсації ризиків та побудови концептуальної моделі системи фінансового забезпечення інноваційного процесу в АПК України, розглянуто сценарії та прогнози її реалізації.

Ключові слова: інновація, інноваційний процес, фінансування, фінансове забезпечення, банки, небанківські фінансові установи, державна фінансова підтримка, венчурний капітал, агроформування, комерціалізація, АПК України.

АННОТАЦИЯ

Думанская И. Ю. Финансовое обеспечение инновационного процесса в АПК Украины. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности: 08.00.08 – деньги, финансы и кредит / ГВУЗ «Университет банковского дела». - Киев, 2019.

В диссертационной работе осуществлено теоретическое обобщение и предложено новое решение важной научной проблемы - разработка теоретико-методологических основ, развитие научно-методических подходов и обоснование практических рекомендаций по финансовому обеспечению инновационных процессов в АПК Украины.

Определена финансовая сущность инновационного процесса в АПК и обоснована специфика его финансирования. Обоснована необходимость применения системного подхода к методологии финансового обеспечения инновационного процесса в АПК и раскрыты предпосылки и факторы включения источников, форм, методов, рычагов, принципов и стимулов в его систему. Выявлены участие и роль агроструктур и финансовых учреждений в венчурном финансировании агропромышленных инноваций. Установлены особенности финансирования инновационного процесса в интеграционных агроформированиях. Охарактеризована специфика сотрудничества «продуцент инноваций – центр финансирования» в коммерциализации его результатов. Очерчены современные тенденции финансового обеспечения инновационного процесса в АПК Украины, определена его результативность за счет государственных финансовых ресурсов и установлено участие банков и

небанковских финансовых учреждений в нем. Разработаны научно-методические подходы к определению приоритетов государственной финансовой поддержки, обоснованы направления повышения результативности использования финансовых ресурсов с учетом зарубежного опыта, определены принципы компенсации рисков и построения концептуальной модели системы финансового обеспечения инновационного процесса в АПК Украины, рассмотрены сценарии и прогнозы ее реализации.

Ключевые слова: инновация, инновационный процесс, финансирование, финансовое обеспечение, банки, небанковские финансовые учреждения, государственная финансовая поддержка, венчурный капитал, агроформирования, коммерциализация, АПК Украины.

SUMMARY

Financial support of the innovation process in the AIC of Ukraine. - Manuscript.

The thesis for the degree of doctor of economic sciences in speciality: 08.00.08 – money, finance and credit / SHEI «University of Banking». – Kyiv, 2019.

In the dissertation the theoretical generalization was carried out and the new solution of an important scientific problem was proposed - development of theoretical and methodological principles, development of scientific methodical approaches and practical recommendations regarding the financial provision of innovative processes in the AIC of Ukraine.

The first chapter presents the theoretical foundations of financial support for the innovation process in agroindustrial complex, in particular the financial aspects of the innovation process in agroindustrial complex and its specific financing, as well as theoretical approaches to its determination.

The second chapter summarizes the methodological justification of the systematic approach to financial support of the innovation process in agroindustrial complex. A systematic approach to the methodology of researching the financial support of the innovation process in the agroindustrial complex is considered, the prerequisites and factors for including such components in the financial support system of the innovation process in the multi-sectoral structure of the agroindustrial complex are revealed, as are the sources, forms, methods, levers, principles and incentives, in-depth theoretical and methodological methods financial support of the innovation process in agroindustrial complex.

The third chapter analyzes modern forms and instruments of financial support for the innovation process in agroindustrial complex, in particular defines the principles of formation of financial support for the innovation process in agroindustrial complex of Ukraine, clarifies the participation and role of agrarian structures and financial institutions in venture financing of agroindustrial innovations, specifies the peculiarities of financing the innovation process integration agrarian formations, characterized by the specificity of cooperation «producer innovation center financing» in the commercialization of results of the innovation process in the agroindustrial complex.

The fourth chapter describes the state and characterizes the effectiveness of

financial support for the innovation process in the agro-industrial complex of Ukraine. The current state and tendencies of financial support of the innovation process in the agro-industrial complex of Ukraine are analyzed, the financial support of the state is characterized, and the effectiveness of the financial support of the innovation process in the agro-industrial complex at the expense of state financial resources is analyzed. The peculiarities of participation and role of banks and non-bank financial institutions in the financial support of the innovation process in the agro-industrial complex of Ukraine are determined.

The fifth chapter elaborates the scientific and methodological approaches to determining the priorities of the state financial support of the innovation process in the agro-industrial complex of Ukraine through mechanisms of public-private partnership and substantiates the directions of increasing the efficiency of use of financial resources in it, taking into account foreign experience.

It is established that the financing of the innovation process in the agro-industrial complex of Ukraine is characterized by industry risk and innovation risk. For their prevention, a sub-system of risk management was developed for a comprehensive system of financial impediment of the innovation process in the agroindustrial complex, taking into account the possibility of minimizing the risk of innovation through the informational-logical model.

To solve the problematic issues of the functioning of the intellectual property market, which is formed on the basis of the achievements of the innovation process in the agroindustrial complex, the organizational and economic foundations of the introduction of a compulsory intellectual property insurance system, in which the producer of the innovative (patent owner) would be able to choose it is maximally profitable for him. In order to increase the efficiency of implementation of the innovation process in the agroindustrial complex, a comprehensive system of its financial security was developed, which contains such essential characteristics as reflexivity, multivariance, nonlinearity, situationality, self-organization and long-term orientation.

Formulated and proposed conceptual approaches to its development, implemented by analyzing and forecasting the state of financial impediment of the innovation process in the agro-industrial complex due to the projection of scenarios (optimistic, realistic and pessimistic) of its results.

Key words: innovation, innovation process, financing, financial support, banks, non-bank financial institutions, state financial support, venture capital, agroformation, commercialization, AIC of Ukraine.

Підписано до друку 21.10.2019. Формат 60 × 84¹/₁₆.
Умовн.-друк. арк. 1,9. Тираж 100. Зам. № 05/17.

Віддруковано ФОП Горенюк Ю.І.
м. Хмельницький, вул. Зарічанська, 22/3.
E-mail: Polilux1@gmail.com
+38 (067) 307-09-76